

Міністерство освіти і науки України
Луцький національний технічний університет

(повне найменування вищого навчального закладу)

Факультет бізнесу та права

(повне найменування факультету)

Кафедра обліку і аудиту

(повна найменування кафедри)

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
ЗА СТУПЕНЕМ ВИЩОЇ ОСВІТИ «МАГІСТР»
АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ
ВЛАСНИМ КАПІТАЛОМ
СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

спеціальність 071 Облік і оподаткування

(шифр і назва спеціальності)

освітня програма «Облік і оподаткування»

(назва освітньої програми)

Виконав: здобувач вищої освіти
групи ОПмз-21
Чернюк Софія Валеріївна

(підпис)

Керівник:
к.е.н., доцент
Нужна Оксана Анатоліївна

(підпис)

Кваліфікаційну роботу
допущено до захисту
«___» _____ 2023 р.

к.е.н., доцент

Гарант освітньої програми:
Жураковська Ірина Володимирівна

(підпис)

Луцьк – 2023 року

ЛУЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет бізнесу та права

Кафедра обліку і аудиту

Ступінь вищої освіти: магістр

Галузь знань: 07 Управління та адміністрування

Спеціальність: 071 Облік і оподаткування

Освітня програма: ОП «Облік і оподаткування»

ЗАТВЕРДЖУЮ

В.о. завідувача кафедри

_____ к.е.н., доцент Оксана НУЖНА

«__» _____ 2023 року

З А В Д А Н Н Я НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ ЗДОБУВАЧУ ВИЩОЇ ОСВІТИ

ЧЕРНІЮК Софії Валеріївни

(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема кваліфікаційної роботи Аналітичне забезпечення управління власним капіталом сільськогосподарських підприємств
Керівник роботи: Нужна Оксана Анатоліївна, к.е.н., доцент
затверджені наказом закладу вищої освіти від «10» січня 2023 року № 24/01-02
2. Строк подання здобувачем вищої освіти кваліфікаційної роботи 09 грудня 2023 року
3. Вихідні дані до роботи. Нормативно-правові акти з регулювання питань обліку і аналізу за темою дослідження, наукова література, посібники, статистичні довідники, фінансова звітність за 2020-2022 роки.
4. Зміст пояснювальної записки (перелік питань, що потрібно розробити)

ВСТУП

*РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ
ВЛАСНИМ КАПІТАЛОМ*

1.1. Оцінка наукового надбання з питань управління власним капіталом

1.2. Огляд методик аналізу власного капіталу

1.3. Формування інформаційної бази аналітичного забезпечення управління власним капіталом

*РОЗДІЛ 2. АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ВЛАСНИМ КАПІТАЛОМ
СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ*

2.1. Статистична оцінка діяльності сільськогосподарських підприємств України

2.2. Аналіз динаміки та структури власного капіталу

2.3. Аналіз інтенсивності використання власного капіталу

2.4. Факторний аналіз в управлінні ефективністю використання власного капіталу

*РОЗДІЛ 3. ВДОСКОНАЛЕННЯ АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ
ВЛАСНИМ КАПІТАЛОМ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ*

Обґрунтування управлінських рішень щодо доцільності залучення кредитних коштів на сільськогосподарських підприємствах на основі ефекту фінансового важеля

3.1. Моделювання рентабельності власного капіталу сільськогосподарських підприємств з використання інструменту багатofакторного регресійного аналізу

ВИСНОВКИ

5. Перелік графічного матеріалу.

1. Актуальність, мета і завдання кваліфікаційної роботи магістра
2. Наукова новизна одержаних результатів кваліфікаційної роботи магістра
3. Визначення поняття «власний капітал» в нормативно-правових актах, навчально-методичній літературі та наукових публікаціях
4. Основні аспекти дослідження власного капіталу
5. Етапи проведення аналізу власного капіталу підприємства. Напрямки і види аналізу власного капіталу підприємства
6. Систематизація питань щодо аналізу власного капіталу у науковій літературі
7. Аналіз кількості підприємств, кількості зайнятих працівників і обсягу реалізованої продукції на підприємствах сільського господарства, мисливства та надання пов'язаних з ними послуг за 2010-2022 роки
8. Аналіз фінансових результатів до оподаткування і чистого прибутку підприємств сільського господарства, мисливства та надання пов'язаних з ними послуг за 2010-2022 роки
9. Аналіз динаміки, структури та показників інтенсивності використання власного капіталу СГПП «Несвіч» за 2020-2022 роки
10. Факторний аналіз в управлінні ефективністю використання власного капіталу
11. Обґрунтування управлінських рішень щодо доцільності залучення кредитних коштів на основі ефекту фінансового важеля
12. Моделювання рентабельності власного капіталу сільськогосподарських підприємств з використання інструменту багатофакторного регресійного аналізу

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис	
		завдання видав	завдання прийняв
Розділ 1	Нужна О.А., доцент		
Розділ 2	Нужна О.А., доцент		
Розділ 3	Нужна О.А., доцент		
Нормоконтроль	Сидоренко Р.В., доцент		
Консультант з ЕОМ	Нужна О.А., доцент		

7. Дата видачі завдання 11 жовтня 2022 року

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи магістра	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1	Обґрунтування теми	до 11.10.2022 р.	виконано
2	Огляд літератури із досліджуваної проблеми	до 20.12.2022 р.	виконано
3	Розділ 1	до 03.03.2023 р.	виконано
4	Розділ 2	до 27.06.2023 р.	виконано
5	Розділ 3	до 08.11.2023 р.	виконано
6	Висновки	до 18.11.2023 р.	виконано
7	Формування переліку джерел посилання	до 21.11.2023 р.	виконано
8	Формування додатків	до 24.11.2023 р.	виконано
9	Оформлення ілюстративного матеріалу	до 28.11.2023 р.	виконано
10	Нормоконтроль	до 02.12.2023 р.	виконано
11	Інструментальна перевірка на академічний плагіат	до 07.12.2023 р.	виконано
12	Представлення кваліфікаційної роботи до захисту	до 09.12.2023 р.	виконано

Здобувач вищої освіти

_____ (підпис)

(Чернюк С.В.)

(прізвище, ініціали)

Керівник кваліфікаційної роботи

_____ (підпис)

(Нужна О.А.)

(прізвище, ініціали)

АНОТАЦІЯ

Чернюк С.В. Аналітичне забезпечення управління власним капіталом сільськогосподарських підприємств. Рукопис.

Кваліфікаційна робота магістра ОП «Облік і оподаткування» спеціальності 071 Облік і оподаткування. Луцький національний технічний університет. Луцьк, 2023. 96 с.

Кваліфікаційна робота магістра складається із вступу, трьох розділів, висновків, переліку джерел посилання, додатків.

У першому розділі розкрито теоретичні аспекти аналітичного забезпечення управління власним капіталом сільськогосподарських підприємств. Проведено оцінку наукового надбання з питань управління власним капіталом. Здійснено огляд методик аналізу власного капіталу. Досліджено формування інформаційної бази аналітичного забезпечення управління власним капіталом.

У другому розділі подано статистичну оцінку діяльності сільськогосподарських підприємств. Виконано аналіз динаміки, структури, інтенсивності та ефективності використання власного капіталу.

У третьому розділі розглянуто шляхи вдосконалення аналітичного забезпечення управління власним капіталом сільськогосподарських підприємств: проведено обґрунтування управлінських рішень щодо доцільності залучення кредитних коштів на сільськогосподарських підприємствах на основі ефекту фінансового важеля, а також проведено моделювання рентабельності власного капіталу сільськогосподарських підприємств з використання інструменту багатофакторного регресійного аналізу.

Основний зміст роботи викладено на 77 сторінках. Робота містить 27 таблиць, 6 рисунків, список використаних джерел із 59 найменувань та 2 додатки. Результати розробок можуть бути застосовані в практичній діяльності сільськогосподарських підприємств.

Ключові слова: аналіз, власний капітал, динаміка, методика, оборотність, рентабельність, структура, управління.

ANNOTATION

Chernyuk S.V. Analytical support for the management of own capital of agricultural enterprises. Manuscript.

Master's qualification work of EP «Accounting and Taxation» specialty 071 Accounting and Taxation. Lutsk National Technical University. Lutsk, 2023. 96 p.

The qualification work consists of an introduction, three sections, conclusions, a list of reference sources, appendices.

In the first section, the theoretical aspects of analytical support for the management of own capital of agricultural enterprises are disclosed. An evaluation of the scientific property on issues of own capital management was carried out. A review of methods of equity analysis was carried out. The formation of an information base for analytical support of own capital management was studied.

In the second section, a statistical assessment of the activity of agricultural enterprises is presented. An analysis of the dynamics, structure, intensity and efficiency of the use of own capital was performed.

In the third section, ways of improving the analytical support for the management of the equity of agricultural enterprises were considered: the justification of management decisions regarding the feasibility of attracting credit funds at agricultural enterprises based on the effect of financial leverage was carried out, and the profitability of the equity of agricultural enterprises was modeled using the tool of multifactor regression analysis.

The main content of the work is presented on 77 pages. The work contains 27 tables, 6 figures, a list of used sources with 59 items and 2 appendices. The results of the development can be applied in the practical activities of agricultural enterprises.

Key words: analysis, equity, dynamics, methodology, turnover, profitability, structure, management.

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

СГПП	–	Сільськогосподарське приватне підприємство
КВЕД	–	Класифікатор видів економічної діяльності
КУП	–	Комунальне унітарне підприємство
НПСБО	–	Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку
ППП	–	Пакет прикладних програм

ЗМІСТ

ВСТУП	9
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ВЛАСНИМ КАПІТАЛОМ	14
1.1. Оцінка наукового надбання з питань управління власним капіталом	14
1.2. Огляд методик аналізу власного капіталу	23
1.3. Формування інформаційної бази аналітичного забезпечення управління власним капіталом	28
Висновки до розділу 1	33
РОЗДІЛ 2. АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ВЛАСНИМ КАПІТАЛОМ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ	35
2.1. Статистична оцінка діяльності сільськогосподарських підприємств України	35
2.2. Аналіз динаміки та структури власного капіталу	42
2.3. Аналіз інтенсивності використання власного капіталу	45
2.4. Факторний аналіз в управлінні ефективністю використання власного капіталу	48
Висновки до розділу 2	57
РОЗДІЛ 3. ВДОСКОНАЛЕННЯ АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ВЛАСНИМ КАПІТАЛОМ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ	59
3.1. Обґрунтування управлінських рішень щодо доцільності залучення кредитних коштів на сільськогосподарських підприємствах на основі ефекту фінансового важеля	59

3.2. Моделювання рентабельності власного капіталу сільськогосподарських підприємств з використання інструменту багатofакторного регресійного аналізу	63
Висновки до розділу 3	72
ВИСНОВКИ	74
ПЕРЕЛІК ДЖЕРЕЛ ПОСИЛАННЯ	78
ДОДАТКИ	85

ВСТУП

Актуальність теми. Поява будь-якого активу попередньо має бути забезпечена утворенням та оформленням джерел його надходження, якими можуть бути або власні кошти – власний капітал, або залучені кошти – позиковий капітал. Чим більшою є частка власного капіталу у джерелах фінансуванням, тим більшою є його фінансова незалежність і тим більш охоче кредитори вкладають кошти у підприємство. Ефективна господарська діяльність підприємства протягом тривалого періоду неможлива без достовірної та повної інформації про стан власного капіталу та його складових, адже на основі цієї інформації приймаються управлінські рішення, а також здійснюється прогноз подальшої діяльності через з'ясування проблемних аспектів і усунення їх причин.

Теоретико-методичні аспекти аналізу власного капіталу підприємств детально виклали у навчальних посібниках та підручниках з фінансового аналізу автори Азаренков Г.Ф., Барабаш Н.С., Боярко І.М., Великих К.О., Гаватюк Л.Г., Гриценко М.П., Дейнека О.В., Дорогань-Писаренко Л.О., Єрмічук Н.І., Жукевич С.М., Захарченко П.В., Іващенко Г.А., Кальченко О.М., Ковальчук Н.О., Кондратенко Н.О., Крикунова В.М., Лучко М.Р., Марусяк Н.Л., Мних Є.В., Отенко І.П., Приймак С.В., Самайчук С.І., Танклевська Н.С., Терещенко М.А., Трусова Н.В., Тютюнник С.В., Тютюнник Ю.М., Фаріон А.І., Шишкіна О.В., Школьник І.О. та ін.

Подальше вивчення та опрацювання теоретичних і прикладних аспектів аналізу, напрямки вдосконалення методичних підходів до аналізу власного капіталу підприємств знайшло своє відображення у наукових статтях таких авторів: Воробйова А.О., Гусєв А.О., Іванчук Н.В., Кіндрацька Г., Левкович О.В., Линьова В.Д., Лопатовська О., Малій О.Г., Марченко О.В., Нужна О.А., Побережець О.В., Пономарьова К., Правдюк М.В., Правдюк Н.Л., Терен Г.М. та ін.) і дисертаційних досліджень (Беленька Г.В., Болгар Т.М., Ванієва А.Р., Васильчишин О.Б., Вовченко О.С., Головач К.С., Головач Н.М., Дзюбенко О.М., Костюк О.В., Лозінська Л.Д., Макарчук І.М., Оконська О.О., Піддубна В.Г.,

Серпенінова Ю.С., Стадник Ю.А., Терен Г.М., Тельнова Г.В., Ярославський А.О. та ін.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Кваліфікаційна робота магістра виконана відповідно до плану науково-дослідної роботи кафедри обліку і аудиту за темою «Інформаційний базис обґрунтування управлінських рішень: теорія, методика, практика» (№ д/р: 0123U101275) 2023-2025 рр.

Мета і завдання дослідження. Метою кваліфікаційної роботи магістра є виявлення передумов, теоретичне й практичне обґрунтування аналітичного забезпечення управління власним капіталом сільськогосподарських підприємств в умовах господарської діяльності на основі опрацьованого законодавства та методичного матеріалу, діючої практики аналізу.

Досягнення поставленої мети передбачило формування і виконання наступних наукових і практичних завдань:

- надати оцінку наукового надбання з питань управління власним капіталом;
- провести огляд методик аналізу власного капіталу;
- дослідити формування інформаційної бази та визначити проблемні питання аналітичного забезпечення управління власним капіталом;
- надати статистичну оцінку діяльності сільськогосподарських підприємств України;
- провести аналіз динаміки та структури власного капіталу;
- провести аналіз інтенсивності використання власного капіталу;
- застосувати факторний аналіз рентабельності власного капіталу в управлінні ефективністю його використання;
- здійснити обґрунтування управлінських рішень щодо доцільності залучення кредитних коштів на сільськогосподарських підприємствах на основі ефекту фінансового важеля;
- провести моделювання рентабельності власного капіталу сільськогосподарських підприємств з використання інструменту багатofакторного регресійного аналізу.

Предметом дослідження визначено методологічні аспекти аналізу власного капіталу сільськогосподарських підприємств.

Об'єктом дослідження обрано аналітичне забезпечення управління власним капіталом сільськогосподарських підприємств.

Предметом дослідження є теоретичні, організаційні, методичні та практичні методи аналітичного забезпечення управління власним капіталом сільськогосподарських підприємств.

Методи дослідження. У кваліфікаційній роботі магістра використовувались такі методи дослідження: аналіз – для деталізації і розчленування об'єкта дослідження на окремі важливі складові елементи; порівняння – для зіставлення даних у динаміці; групування – для визначення залежності одних показників від інших; табличний (графічний) – для наочного зображення результатів дослідження; моделювання – для вивчення впливу одних показників на інші та оцінки виявленого зв'язку.

Інформаційну базу дослідження становять наукові праці вітчизняних та зарубіжних вчених економістів з питань теорії та практики аналітичного забезпечення управління власним капіталом сільськогосподарських підприємств, матеріали періодичних видань і наукових конференцій, дані фінансової звітності сільськогосподарських підприємств, а також результати власних досліджень і розрахунків.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в наступному:

удосконалено:

– методичні підходи до виділення аспектів дослідження власного капіталу підприємства, зокрема, в доповнення до вже розглянутих загальноекономічного, правового, облікового та аналітичного аспектів виокремлено управлінський аспект, в якому власний капітал розглядається як об'єкт економічного управління;

набуло подальшого розвитку:

– етапи проведення аналізу власного капіталу підприємства доповнено проміжною метою аналізу для конкретного його етапу;

– методика факторного аналізу рентабельності власного капіталу в частині трансформації початкової кратної моделі в мультиплікативну модель шляхом множення чисельника і знаменника на множники для отримання характеристик ефективності операційної, фінансової та інвестиційної діяльності підприємства.

Практичне значення одержаних результатів. Висновки та пропозиції, отримані у процесі дослідження, сприятимуть вдосконаленню аналітичного забезпечення управління власним капіталом сільськогосподарських підприємств.

Основні положення кваліфікаційної роботи магістра були використані у практичній діяльності СГПП «Несвіч», про що зазначено у рецензії із підприємства.

Особистий внесок. Кваліфікаційна робота магістра є самостійно виконаним науковим дослідженням. Всі розробки та пропозиції, що містяться в роботі, належать особисто автору.

Апробація результатів кваліфікаційної роботи магістра. Основні положення дослідження доповідалися та обговорювалися на науково-практичних конференціях: XI Міжнародній науково-практичній конференції «Перспективи розвитку обліку, аналізу та аудиту в контексті євроінтеграції» (м. Одеса, 18 травня 2023 р.); III Міжнародній науково-практичній конференції «Обліково-аналітичний та економіко-фінансовий інструментарій управління сучасним підприємством: міжнародний досвід» (м. Харків, 26 травня 2023 р.); XV Міжнародній науково-практичній конференції «Сучасні проблеми і перспективи розвитку обліку, аналізу і контролю в умовах глобалізації економіки» (м. Луцьк, 4 листопада 2023 р.).

Публікації. Основні положення кваліфікаційної роботи магістра висвітлено автором у 3 опублікованих наукових працях – тезах доповідей на конференціях.

Структура та обсяги кваліфікаційної роботи магістра. Кваліфікаційна робота магістра складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг роботи становить 100 сторінок

друкованого тексту, в тому числі 27 таблиць на 29 сторінках і 6 рисунків на 6 сторінках. Робота містить 2 додатки на 11 сторінках, перелік джерел посилання включає 59 найменувань на 7 сторінках.

У вступі обґрунтовано актуальність теми, визначено мету, завдання, предмет і об'єкт дослідження, сформульовано практичне значення дослідження.

У розділі 1 «Теоретичні аспекти аналітичного забезпечення управління власним капіталом» надано оцінку наукового надбання з питань управління власним капіталом, проведено огляд методик аналізу власного капіталу, досліджено формування інформаційної бази та визначено проблемні питання аналітичного забезпечення управління власним капіталом.

У розділі 2 «Аналітичне забезпечення управління власним капіталом сільськогосподарських підприємств» надано статистичну оцінку діяльності сільськогосподарських підприємств України, проведено аналіз динаміки, структури, інтенсивності та ефективності використання власного капіталу.

У розділі 3 «Вдосконалення аналітичного забезпечення управління власним капіталом сільськогосподарських підприємств» здійснено обґрунтування управлінських рішень щодо доцільності залучення кредитних коштів на сільськогосподарських підприємствах на основі ефекту фінансового важеля, проведено моделювання рентабельності власного капіталу сільськогосподарських підприємств з використання інструменту багатофакторного регресійного аналізу.

Висновки узагальнюють результати роботи.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ВЛАСНИМ КАПІТАЛОМ

1.1. Оцінка наукового надбання з питань управління власним капіталом

Власний капітал підприємства в багатьох випадках визначає його можливість вести безперервну діяльність, забезпечену саме власними, а не залученими коштами. Тому дослідження щодо проблем управління власним капіталом є важливими для будь-якого підприємства з точки зору забезпечення фінансової незалежності від зовнішніх джерел фінансування.

Розглянемо визначення власного капіталу у вітчизняних та міжнародних нормативних та правових актах (таблиця 1.1).

Таблиця 1.1. – Визначення поняття «власний капітал» в нормативно-правових актах

Джерело	Визначення
Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» [1]	«Власний капітал – різниця між активами і зобов'язаннями підприємства» [1]
Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку №1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» [2]	«Власний капітал – різниця між активами і зобов'язаннями підприємства» [2]
Концептуальна основа фінансової звітності [3]	«Власний капітал – це залишкова частка в активах суб'єкта господарювання після вирахування всіх його зобов'язань» [3]
Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку №1 «Подання фінансової звітності» [4], п. 16А	«Чистими активами суб'єкта господарювання є ті активи, які залишаються після вирахування всіх інших вимог на його активи» [4]

Джерело: складено автором на основі [1-4].

Отже, національні законодавчі акти та стандарти бухгалтерського обліку мають єдиний підхід до трактування власного капіталу і визначають його як результат віднімання зобов'язань підприємства від його активів.

Міжнародні стандарти бухгалтерського обліку вживають поняття «власний капітал» і «чисті активи» як синоніми і також визначають власний капітал як

різницю між активами і вимогами на активи, тобто зобов'язаннями підприємства.

У науковій літературі визначення власного капіталу підприємства набуває більш широкого трактування, оскільки автори розглядають більш детально певні його аспекти, а також враховують сферу функціонування суб'єкта господарювання.

Розглянемо, як визначають власний капітал навчально-методичні літературі (таблиця 1.2) та в наукових публікаціях (таблиця 1.3).

Таблиця 1.2. – Аналіз трактувань поняття «власний капітал» підприємства в навчально-методичній літературі

Автори	Визначення	Основний акцент
Ковальчук Н.О., Гаватюк Л.Г., Єрміїчук Н.І.	«власний капітал – частина в активах підприємства, що залишається після вирахування його зобов'язань» [5]. «власний капітал належить підприємству на правах власності» [5]	Різниця між активами і зобов'язаннями Належить підприємству на правах власності
Кондратенко Н.О., Великих К.О.	«власний капітал – частина в активах підприємства, що залишається після вирахування його зобов'язань» [6]	Різниця між активами і зобов'язаннями
Лучко М.Р., Жукевич С.М., Фаріон А.І.	«До власного капіталу відносять грошові кошти і матеріальні засоби, які самостійно формуються підприємством для забезпечення свого розвитку» [7]	Засоби, які самостійно формуються підприємством для розвитку
Тютюнник Ю.М., Дорогань-Писаренко Л.О., Тютюнник С.В.	«Власний капітал – різниця між активами і зобов'язаннями підприємства» [8]	Різниця між активами і зобов'язаннями

Джерело: сформовано автором з використанням [5-8].

Автори навчально-методичної літератури з фінансового аналізу трактують власний капітал або згідно з нормативно-правовими документами (як різницю між активами і зобов'язаннями підприємства), або роблять акцент на таких важливих аспектах даного поняття, як належність підприємству на правах власності та самостійне формування для розвитку.

В публікаціях у фахових виданнях України (додаток А) науковці виділяють такі важливі характеристики власного капіталу:

- власні джерела утворення ресурсів;
- вартість належних підприємству на правах власності засобів;
- чисті активи підприємства;
- самозростаюча вартість.

Таблиця 1.3. – Аналіз трактувань поняття «власний капітал» підприємства у наукових публікаціях

Автор	Визначення	Основний акцент
Епіфанова І. Ю., Супрун В. В.	«Власний капітал характеризує загальну вартість засобів підприємства, що належать на праві власності і використовуваних ним для формування визначеної частини активів. Ця частина активу, сформована за рахунок інвестованого в них капіталу, являє собою чисті активи підприємства [9]	Чисті активи підприємства
Лубкей Н.П.	Власний капітал «відображає загальну вартість засобів, які належать підприємству на правах власності та використовуються ним для формування активів» [10]	Вартість належних підприємству а правах власності засобів
Любар О.О., Болеківська В.В., Сімаков О.О.	«власний капітал – це вкладення власників, власні джерела підприємства, що без визначеного терміну повернення внесені засновниками або залишені ними на підприємстві з чистого прибутку.» [11]	Вкладення власників, власні джерела
Погрішук Г.Б., Волощук Р.С.	Власний капітал трактує як «самозростаючу вартість, втілену в інвестованих і накопичених фінансових ресурсах, що належать підприємству на правах власності та використовуються як джерело фінансування господарської діяльності» [12]	Самозростаюча вартість
Шендригоренко М.Т., Гейер Е.С., Шевченко Л.Я.	«ключовою ознакою у визначенні сутності власного капіталу є розкриття його змісту не з позиції сумарної вартості вкладених засновниками активів у господарську діяльність суб'єкта господарювання, а з точки зору власного джерела утворення ресурсів, яке є частиною усього капіталу підприємства» [13]	Власне джерело утворення ресурсів

Джерело: сформовано автором з використанням [9-13].

Таким чином, вчені зазначають певні важливі для їхнього дослідження аспекти поняття «власний капітал».

Розглянемо також підходи авторів дисертацій до визначення власного капіталу та виділимо основні акценти в частині уточнення економічної сутності досліджуваного поняття (таблиця 1.4).

Аналіз даних таблиці 1.4 показав, що дисертанти у своїх дослідженнях розширюють економічну суть власного капіталу завдяки концентрації своєї уваги на окремих аспектах, які для них видаються більш важливими.

Зокрема, Мощенський С.Г., проводячи аналітичне дослідження бухгалтерського балансу в умовах інформаційної економіки, порушує питання про релевантність інформації про власний капітал у балансі і пропонує два підходи до трактування цього поняття:

– з позиції внутрішніх користувачів, якими є управлінський персонал, метою яких є одержання прибутку, нарощування вартості підприємства;

– з позиції зовнішніх користувачів, якими є інвестори та кредитори, метою яких є захист власних інтересів та одержання фінансових доходів.

Таблиця 1.4. – Підходи авторів дисертацій до розкриття економічної сутності поняття «власний капітал» підприємства

Автор	Економічна сутність	Уточнення економічної сутності
Бобяк А.П.	«в економічному аспекті – як вартості, що продукує додаткову вартість; у правовому – як атрибуту відносин власності; в обліковому – як вартості власних джерел фінансування активів підприємства» [14]	В частині врахування економічного, правового та облікового аспектів дослідження власного капіталу
Варічева Р.В.	« ... трактування поняття «власний капітал» як фізичних, фінансових та інтелектуальних ресурсів, вкладених власником (засновником), з обов'язковим дотриманням відповідальності і захисту прав кредиторів задля забезпечення довгострокового фінансування, ліквідності та кредитоспроможності підприємства і ефективного управління підприємством в цілому, що забезпечує удосконалення концептуально-методологічної основи розвитку бухгалтерської науки з точки зору концепції збереження фінансового капіталу» [15]	Сукупність фізичних, фінансових й інтелектуальних ресурсів
Железняк Н.В.	« ... вартість належних підприємству необоротних та оборотних активів, а також сільськогосподарських угідь за вирахуванням заборгованості підприємства» [16]	В частині врахування вартості сільськогосподарських угідь як структурної частини власного капіталу
Мощенський С.Г.	«Для зовнішніх користувачів (інвесторів та кредиторів) власним капіталом є сума вкладених власниками та накопичених підприємством ресурсів, ефективність використання яких гарантує захист інтересів кредиторів та забезпечує досягнення мети інвестора у частині одержання фінансових доходів (дивідендів). Для внутрішніх користувачів (управлінського персоналу підприємства) власний капітал – це сума вкладених власниками та накопичених підприємством ресурсів, що забезпечують ведення його господарської діяльності, спрямованої на отримання прибутку від операційної діяльності, збереження власного джерела отримання цього прибутку, збільшення вартості безпосередньо підприємства» [17]	Характеристика власного капіталу з позиції зовнішніх та внутрішніх користувачів
Тягнирядно Л.Л.	«Під власним капіталом акціонерного товариства пропонується розуміти сукупність елементів, що утворюють систему фінансування активів суб'єкта господарювання, функціонування котрої визначається рівнем розвитку економічних відносин, відносинами власності і конкурентним середовищем та характеризується ознаками самозростаючої вартості за рахунок руху у часі» [18]	«Уточнено аспекти характеристики капіталу як господарського факту – процесу, котрий поєднує виробничі і правові відносини та відображає рух вкладеної вартості, а не лише є елементом фінансової звітності і носієм ознак балансової вартості» []
Шубенко С.Є.	«зобов'язання перед акціонерами (учасниками) господарських товариств-праводавців щодо конвертації (обміну) їх корпоративних прав, забезпечених чистими активами, на корпоративні права в господарському товаристві- правонаступнику» [19]	Враховує специфічну природу власного капіталу в умовах реорганізації господарських товариств

Джерело: сформовано автором з використанням [14-19].

Вважаємо, що такий дуальний підхід до трактування власного капіталу має позитивний вплив на реалізацію інформаційно-аналітичної функції бухгалтерського балансу при обґрунтуванні управлінських рішень.

Железняк Н.В. розглядає власний капітал сільськогосподарських підприємств і обґрунтовує необхідність враховувати у вартості власного капіталу вартість сільськогосподарських угідь. Так, автор розробив «порядок врахування у власному капіталі підприємств аграрного сектора економіки вартості сільськогосподарських угідь і методикку відображення його структурних змін з дотриманням вимог збереження власності, що унеможливує викривлення показників фінансової звітності, а також забезпечує розширення інформації щодо структури капіталу та оптимального співвідношення її складових» [16].

Варічева Р.В. при визначенні власного капіталу наводить перелік вкладених при заснуванні підприємства ресурсів, до яких відносить фізичні, фінансові і інтелектуальні. Також науковиця зазначає мету формування власного капіталу – довгострокове фінансування, ліквідність, кредитоспроможність підприємства.

Тягнирядно Л.Л., досліджуючи облік і аналіз власного капіталу акціонерних товариств, надає авторське трактування сутності досліджуваного терміну і уточнює характеристики капіталу, в якому вбачає не лише елемент фінансової звітності і носія балансової вартості, а елемент поєднання виробничих та правових відносин і відображення руху вкладеної вартості.

Шубенко С.Є. здійснює моделювання обліку власного капіталу за умов реорганізації господарських товариств. При цьому підхід автора до тлумачення власного капіталу з урахуванням зазначених умов «дозволяє відобразити весь спектр розрахункових й облікових операцій з власним капіталом в умовах реорганізації господарських товариств» [19].

Бобяк А.П. удосконалює «трактування сутності поняття “власний капітал”»: в економічному аспекті – як вартості, що продукує додаткову вартість; у правовому – як атрибуту відносин власності; в обліковому – як вартості власних джерел фінансування активів підприємства» [14].

Загалом нами було досліджено 16 авторефератів дисертацій за період з 2005 по 2019 роки [14-29], з яких абсолютна більшість, а саме 13 виконані за спеціальністю 08.00.09 «Бухгалтерський облік, аналіз та аудит (за видами економічної діяльності (додаток Б)). Автори дисертацій при вивченні власного капіталу використовують такі інструменти:

- аналіз (Адасюк І.П. [20], Боднарчук А.В. [21], Варічева Р.В. [15], Железняк Н.В. [16], Пилипенко О.І. [22], Пустяк О.В. [23], Тягнирядно Л.Л. [18]);
- облік (Адасюк І.П. [20], Белоусов М.О. [24], Бобяк А.П. [14], Боднарчук А.В. [21], Варічева Р.В. [15], Воськало Н.М. [25], Железняк Н.В. [16], Коркушко О.Н. [26], Петренко Н.І. [27], Пилипенко О.І. [22], Пустяк О.В. [23], Тягнирядно Л.Л. [18], Шубенко Є.С. [19]);
- контроль (Белоусов М.О. [24], Воськало Н.М. [25], Петренко Н.І. [27]);
- аудит (Коркушко О.Н. [26]);
- моделювання (Шубенко Є.С. [19]).

Дисертаційні дослідження проводились на матеріалах акціонерних товариств (Воськало Н.М. [25], Тягнирядно Л.Л. [18]), господарських товариств (Адасюк І.П. [20], Шубенко Є.С. [19]), комунальних унітарних підприємств (Пустяк О.В. [23]), підприємств АПК (Коркушко О.Н. [26]), сільськогосподарських підприємств (Боднарчук А.В. [21], Железняк Н.В. [16]), підприємствах нафтогазового комплексу (Василик О.Б. [28]), без зазначення конкретної галузі, виду діяльності (Белоусов М.О. [24], Бобяк А.П. [14], Варічева Р.В. [15], Мощенський С.Г. [17], Петренко Н.І. [27], Пилипенко О.І. [22]).

Два дисертаційних дослідження виконані за спеціальністю 08.00.04 «Економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності)» і розглядають актуальні проблеми, які стосуються «управління акціонерним капіталом підприємств в агропромисловому виробництві» [29] (Борщ О.Г.), а також питань «формування і використання власного капіталу на підприємствах нафтогазового комплексу» [28] (Василик О.Б.).

Визначимо ті положення наукової новизни в дисертаційних роботах, які безпосередньо розглядають питання аналітичного забезпечення управління

власним капіталом підприємств.

Зокрема, у дисертаційному дослідженні Железняк О.В., яке стосується обліку і аналізу власного капіталу сільськогосподарських підприємств, розроблено алгоритм обчислення аналітичних показників кругообігу капіталу, в тому числі й власного капіталу, який, на думку автора, «забезпечує системну оцінку ефективності його використання з урахуванням особливостей діяльності сільськогосподарських підприємств, на відміну від традиційної методики, де вони не враховуються» [16].

Тягнирядно Л.Л., пропонує «при формуванні облікової та аналітичної концепції власного капіталу» [18] розмежовувати ці два підходи та «враховувати окремо виробничий (джерело фінансування активів) та інвестиційний (джерело добробуту акціонерів) аспекти власного капіталу при прийнятті управлінських рішень у сучасній динамічній системі бізнесу» [18]. Крім того, автором удосконалено «модель факторного аналізу рентабельності власного капіталу, яку доповнено розрахунками показників вільного грошового потоку операційно-інвестиційної діяльності і середньозваженої вартості капіталу, що дозволить визначати ринкову вартість власного капіталу підприємства» [18]. Також автор розробив «модель комплексного економічного аналізу власного капіталу акціонерних товариств на основі розробленої сукупності аналітичних показників та коефіцієнтів з урахуванням концепції часової цінності грошей, що уможливорює здійснення достовірної оцінки динамічних процесів формування, змін та результатів використання власного капіталу товариств» [18].

Шубенко С.Є. розглядає власний капітал в умовах реорганізації господарських товариств і доповнює «склад функцій власного капіталу функцією, яка виявляється через зв'язок товариства з акціонерами (учасниками) і забезпечує визначення обсягів їх корпоративних прав в умовах реорганізації» [19].

Бобяк А.П. розвиває «теоретичні засади оцінки ефективності використання власного капіталу шляхом виділення напрямів її здійснення з урахуванням впливу організаційно-правових форм підприємств, що створює можливості

формування аналітичної інформації про складові власного капіталу для задоволення запитів управлінського персоналу» [14].

Важливим є питання щодо структури власного капіталу. Так, відповідно до НПСБО №1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» [2], виділяють сім складових власного капіталу, які науковці Шендригоренко М.Т., Гейер Е.С., Шевченко Л.Я. умовно поділяють на три групи – вкладений, накопичений і регулюючий капітал. Автори Любар О.О., Болахівська В.В., Сімаков О.О., в свою чергу, у складі накопиченого капіталу додатково виділяють капітал, створений в процесі діяльності, і капітал, отриманий в процесі діяльності. Ми узагальнили ці підходи до визначення складу власного капіталу, що відображено на рис. 1.1.

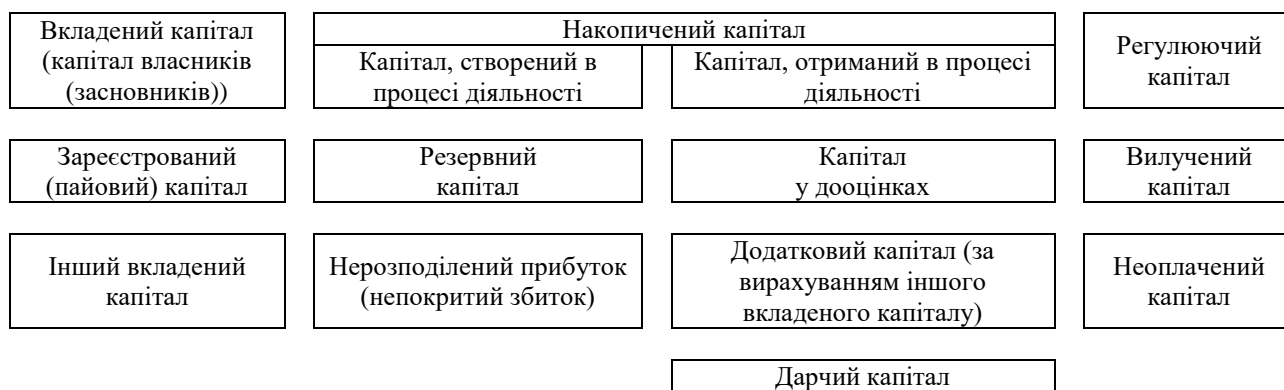

Рисунок 1.1 Складові власного капіталу підприємства за джерелами формування в процесі господарської діяльності

Джерело: сформовано автором на основі [11; 13].

Зазначимо, що дарчий капітал фактично утворює вартість необоротних активів, які безоплатно отримані підприємством від інших юридичних чи фізичних осіб.

Зупинимось також на функціях, які виконує власний капітал. Як вірно зазначають автори Тютюнник Ю.М., Дорогань-Писаренко Л.О., Тютюнник С.В., власний капітал – це основа «для започаткування і продовження господарської діяльності підприємства» [8].

Названі автори наголошують на тому, що власний капітал – це один з найважливіших показників, який характеризує діяльність підприємства, і це завдяки тим функціям, які він виконує:

– довгострокове фінансування (забезпечує безперервність діяльності) – реалізується через те, що власний капітал перебуває в розпорядженні підприємства необмежено довго;

– фінансування ризику – реалізується через те, що власний капітал – це гарантія захисту капіталу кредиторів та відшкодування збитків;

– самостійність і влада (участь в управлінні підприємством) – реалізується через те, що сума власного капіталу є визначальною характеристикою ступеня фінансової незалежності й впливу власника на процеси управління підприємством;

– розподіл доходів, прибутків, активів – реалізується через те, що саме частки окремих власників у власному капіталі – це основа при розподілі фінансових результатів та майна у випадку ліквідації підприємства.

Отже, категорія «власний капітал» достатньо ємка і при її вивченні науковці застосовують різні підходи до визначення змісту власного капіталу та розглядають в різних аспектах: загальноекономічному, правовому, обліковому, аналітичному та управлінському (виділено автором).

Узагальнюючи, викладемо схематично основні аспекти дослідження власного капіталу та їх зміст, а також виділимо ключові слова, які використовуються для характеристики власного капіталу (рис. 1.2).

Аспект	Характеристики власного капіталу	Ключові слова
Загально-економічний	<ul style="list-style-type: none"> - вкладена вартість, яка продукує додаткову вартість; - накопичена вартість; - інвестиційний ресурс; - виробничий ресурс 	вартість ресурс
Правовий	<ul style="list-style-type: none"> - атрибут відносин власності щодо розподілу доходів і відповідальності; - об'єкт володіння й розпорядження 	атрибут відносин власності; об'єкт
Обліковий	<ul style="list-style-type: none"> - джерело фінансування активів суб'єкта господарювання; - об'єкт купівлі-продажу 	джерело фінансування об'єкт
Аналітичний	<ul style="list-style-type: none"> - носій фактору ризику; - носій фактору дохідності; - джерело інформації про фінансовий стан - вимір ринкової вартості 	носій джерело інформації вимір вартості
Управлінський*	<ul style="list-style-type: none"> - об'єкт економічного управління 	об'єкт управління

Рисунок 1.2 Основні аспекти дослідження власного капіталу

Джерело: складено автором на основі [5; 14; 18].

* доповнено автором.

Таким чином, власний капітал трактують як вартість або ресурс з точки зору загальноекономічного аспекту, атрибут відносин власності або об'єкт володіння та розпорядження в правовому аспекті, джерело фінансування або об'єкт купівлі-продажу з точки зору облікового аспекту, носій факторів ризику, доходності, джерело інформації про фінансовий стан, вимір ринкової вартості – в аналітичному аспекті.

Вважаємо за доцільне в доповнення до вже розглянутих загальноекономічного, правового, облікового та аналітичного аспектів виокремити управлінський аспект дослідження власного капіталу, в якому власний капітал розглядається як об'єкт економічного управління. Проблеми управління власним капіталом більш детально розглядають автори Єпіфанова І.Ю., Джеджула В.В., Мотрук Д.А. [30], Колісник О.П., Томша А.О. [31], Сілакова Г.В. і Петухова О.М. [32], Швед Н.П. [33].

Отже, нами систематизовано дисертаційні дослідження й наукові праці, в яких розглянуто питання щодо власного капіталу підприємства та управління ним із застосуванням різноманітних інструментів дослідження, таких як аналіз, облік, аудиту, контроль та моделювання. Визначено підходи до трактування власного капіталу, функції власного капіталу, доповнено основні аспекти дослідження категорії «власний капітал» управлінським аспектом, визначено положення наукової новизни стосовно теми нашого дослідження.

1.2. Огляд методик аналізу власного капіталу

Аналіз власного капіталу підприємства, а також його співвідношення з залученим капіталом, надає важливу інформацію як керівникам (власникам), так і кредиторам, потенційним інвесторам щодо рівня незалежності підприємства від зовнішніх джерел фінансування та, відповідно, його фінансової стійкості, і є підґрунтям для прийняття управлінських рішень щодо оптимізації як обсягу, так і структури власного капіталу.

Як вірно зазначає Лубкей Н.П., «прийнято вважати, що у структурі капіталу якомога більшу частку має займати власний капітал. Адже у такому випадку це буде запорукою фінансової стійкості підприємства, його незалежності. Справді, власний капітал має ряд переваг над позиковим: простота залучення; здатність генерування вищої норми прибутку; відсутність додаткових витрат у вигляді сплати відсотків за кредит; сприяння зміцненню платоспроможності та фінансової стійкості підприємства; низький ризик банкрутств» [11].

Спираючись на навчальні посібники, а також на статті у фахових виданнях, здійснимо огляд методик аналізу власного капіталу підприємства.

Напрямки аналізу і відповідні цим напрямкам види аналізу власного капіталу підприємства подано на рис. 1.3.

Формулюючи основну мету аналізу власного капіталу, автори Ковальчук Н.О., Гаватюк Л.Г., Єрмічук Н.І. вбачають її у виявленні «динаміки обсягу і складу капіталу у базовому періоді та їх вплив на фінансову стійкість і ефективність використання капіталу» [5].

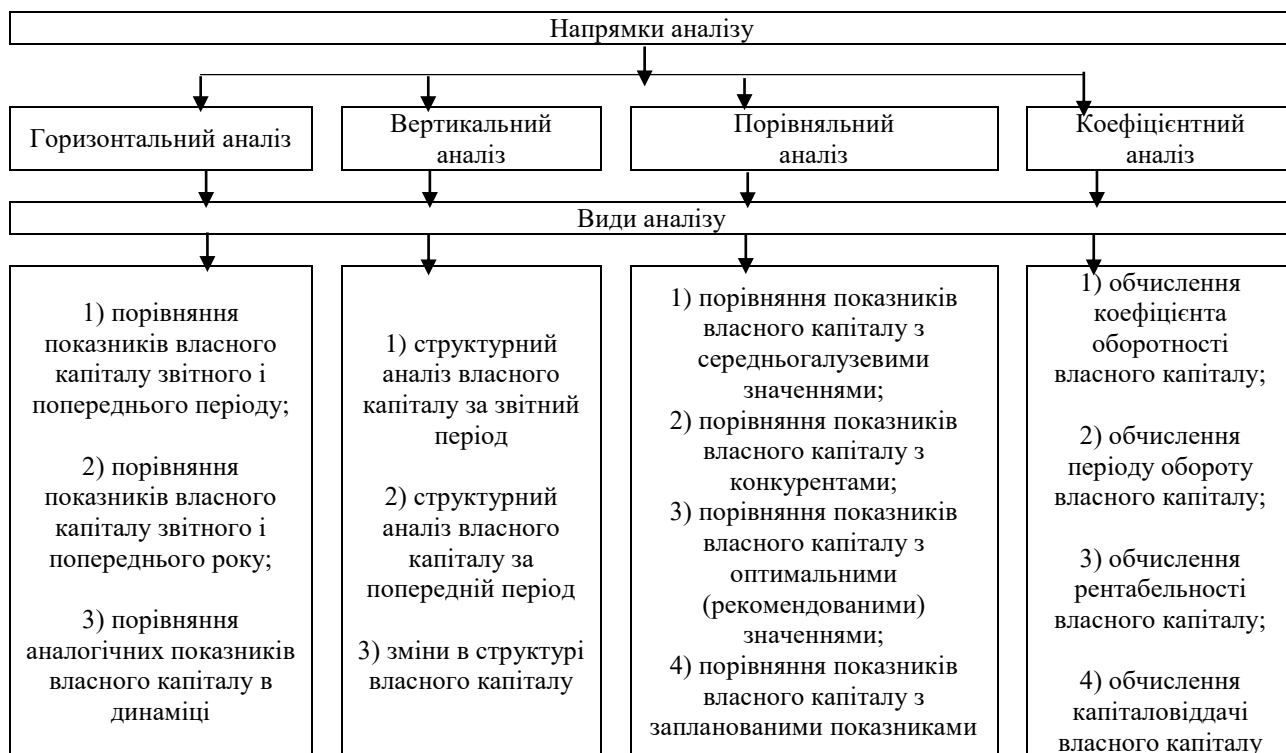

Рисунок 1.3 Напрямки і види аналізу власного капіталу підприємства

Джерело: складено автором на основі [5].

Розглянемо методику розрахунку та економічний зміст показників, які використовують при оцінці власного капіталу. Капіталовіддача власного капіталу – відношення чистого доходу від реалізації продукції до середньорічної суми власного капіталу і показує вартість реалізованої продукції, яка припадає на 1 гривню власного капіталу:

$$KB_{BK} = \frac{ЧДРП}{BK_{сер}}, \quad (1.1)$$

де KB_{BK} – капіталовіддача власного капіталу;

$ЧДРП$ – чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг);

$BK_{сер}$ – середньорічна сума власного капіталу.

Капіталомісткість власного капіталу – показник, обернений до капіталовіддачі – розраховується як відношення середньорічної суми власного капіталу до чистого доходу від реалізації продукції і показує суму власного капіталу, яку було використано для виробництва і реалізації 1 гривні продукції:

$$KM_{BK} = \frac{BK_{сер}}{ЧДРП}, \quad (1.2)$$

де KM_{BK} – капіталомісткість власного капіталу;

$ЧДРП$ – чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг);

$BK_{сер}$ – середньорічна сума власного капіталу.

Тривалість обороту власного капіталу – відношення середньорічної суми власного капіталу до одноденного чистого доходу від реалізації продукції і показує кількість днів, за які власний капітал здійснює один оборот:

$$TO_{BK} = \frac{BK_{сер}}{ЧДРП/365} = \frac{365}{KB_{BK}}, \quad (1.3)$$

де TO_{BK} – тривалість обороту власного капіталу

$BK_{сер}$ – середньорічна сума власного капіталу.

ЧДРП – чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг);

365 – кількість днів у році;

КВВК – капіталовіддача власного капіталу.

Рентабельність власного капіталу – відношення чистого прибутку до середньорічної суми власного капіталу і показує суму чистого прибутку, яка припадає на 1 гривню власного капіталу, або іншими словами, характеризує рівень прибутковості від використання власного капіталу підприємства:

$$P_{ВК} = \frac{ЧП}{ВК_{сер}}, \quad (1.4)$$

де $P_{ВК}$ – рентабельність власного капіталу;

ЧП – чистий прибуток;

ВКсер – середньорічна сума власного капіталу.

Відповідно до методики, викладеної авторами Ковальчук Н.О. та ін., аналіз власного капіталу проводиться за такими етапами (рис. 1.4). В наведеній схемі нами виділено мету проведення кожного етапу відповідно до його змісту.

Номер етапу	Зміст етапу	Мета проведення*
Етап 1	Аналіз динаміки загального обсягу й складових елементів власного капіталу. Аналіз співвідношення власного і позикового капіталу	Встановлення тенденцій співвідношення власного і позикового капіталу
Етап 2	Аналіз коефіцієнтів фінансової стійкості підприємства: - коефіцієнт автономії; - коефіцієнт фінансового лівериджу; - коефіцієнт довгострокової фінансової незалежності	Оцінка ступеня стабільності фінансового розвитку підприємства і рівень фінансового ризику що складають загрозу банкрутства
Етап 3	Оцінка ефективності використання власного капіталу: - період обороту власного капіталу; - рентабельність власного капіталу; - капіталовіддача власного капіталу; - капіталомісткість власного капіталу	Характеристика ефективності використання власного капіталу

Рисунок 1.4 Етапи проведення аналізу власного капіталу підприємства

Джерело: складено автором на основі [5].

* доповнено автором.

Узагальнюючи огляд методик аналіз власного капіталу підприємства, здійснимо систематизацію питань щодо аналізу власного капіталу у навчально-методичній та науковій літературі (таблиця 1.5).

Таблиця 1.5. – Систематизація питань щодо аналізу власного капіталу у науковій літературі

Аспект аналізу	Даценко Г.В. та ін. [35]	Єгорова О.В. та ін. [36]	Ковальчук Н.О. та ін.[5]	Кондраченко Н.О. та ін. [6]	Лучко М.Р. та ін. [7]	Марусяк Н.Л. [37]	Мних Є.В., та ін. [38]	Огенко І.П. та ін. [39]	Приймак С.В. [40]	Петренко Н.І. [41]	Тютюнник Ю.М. та ін.[8]	Шкільник І.О. та ін. [42]	Разом
Формування власного капіталу			+							+			2
Характеристика складових власного капіталу	+		+	+	+	+	+	+	+	+	+		10
Методика аналізу власного капіталу		+								+		+	3
Аналіз динаміки і структури власного капіталу	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	12
Методика оцінки вартості власного капіталу										+			1
Аналіз статутного капіталу							+			+			2
Аналіз резервного капіталу							+			+			2
Аналіз якості власного капіталу							+			+			2
Аналіз ефективності та інтенсивності власного капіталу			+		+					+		+	4
Аналіз оборотності власного капіталу			+		+			+	+			+	5
Аналіз прибутковості власного капіталу (віддачі)			+		+					+			3
Коефіцієнти структури власного капіталу													
– концентрації власного капіталу (автономії)	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	12
– маневреності власного капіталу	+	+	+	+	+	+			+			+	8
– страхування бізнесу		+			+		+					+	4
– рентабельність власного капіталу	+	+	+	+	+	+	+		+	+	+		10
Ефект фінансового важеля (левериджу)				+	+	+		+	+	+	+	+	8
Факторний аналіз рентабельності власного капіталу				+							+		2
Всього	5	6	9	7	10	6	8	5	7	13	6	8	x

Джерело: сформовано автором на основі [5-8; 35-42].

Як показали результати досліджень, із виділених нами 17 аспектів аналізу власного капіталу найбільшу кількість, а саме 13 розкрито автором монографії «Бухгалтерський облік і контроль операцій з руху пасивів підприємства: проблеми теорії, методології, практики» [41]. Дещо менша кількість важливих аспектів аналізу власного капіталу, а саме 10 розглядається у навчальному

посібнику з фінансового аналізу авторів Лучко М.Р., Жукевич С.М., Фаріон А.І. [7]. Загалом в решті розглянутих нами публікацій розкривається від 5 до 9 аспектів аналізу власного капіталу підприємства.

Якщо розглядати публікації в розрізі окремих аспектів аналізу власного капіталу, то серед 12 публікацій в усіх розкрито питання щодо аналізу динаміки і структури власного капіталу, а також визначається коефіцієнт концентрації власного капіталу (або коефіцієнт автономії).

У 10 публікаціях подано характеристику складових власного капіталу і в такій же кількості публікацій розглянуто питання щодо рентабельності власного капіталу. У 8 публікаціях увага приділена такому питанню, як ефект фінансового важеля і в такій же кількості публікацій – визначається рентабельність власного капіталу. Інші визначені нами важливі аспекти аналізу власного капіталу розкривають від 1 до 5 публікацій.

Отже, на основі опрацювання навчально-методичної літератури та наукових джерел ми здійснили огляд методик аналізу власного капіталу підприємства з акцентом на використання його результатів при прийнятті управлінських рішень. Зокрема, було розглянуто відображення власного капіталу та його складових у фінансовій звітності підприємства, напрямки аналізу й відповідні цим напрямкам види аналізу власного капіталу підприємства, мету аналізу власного капіталу, методику розрахунку й економічний зміст показників, які використовують при оцінці власного капіталу, етапи проведення аналізу власного капіталу. Також здійснено кількісне відображення основних аспектів аналізу власного капіталу у навчально-методичній та науковій літературі.

1.3. Формування інформаційної бази аналітичного забезпечення управління власним капіталом

Розглянемо джерела інформації, на основі яких можна здійснювати аналітичні дослідження з метою управління власним капіталом підприємства.

Вірно зазначають Ковальчук Н.О., Гаватюк Л.Г., Єрміїчук Н.І., відносячи до інформаційних джерел для проведення аналізу власного капіталу підприємства форму №1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)» і форму №4 «Звіт про власний капітал».

У бухгалтерському балансі власний капітал відображається у першому розділі пасиву балансу, який так і називається «Власний капітал», у розрізі складових власного капіталу: зареєстрований (пайовий) капітал (рядок 1400), капітал у дооцінках (рядок 1405), додатковий капітал (рядок 1410), резервний капітал (рядок 1415), нерозподілений прибуток (непокритий збиток) (рядок 1420), неоплачений капітал (рядок 1425) і вилучений капітал (р. 1430) [5].

Як зазначено у Методичних рекомендаціях щодо заповнення форм фінансової звітності, «метою складання звіту про власний капітал є надати користувачам фінансової звітності повну, достовірну та неупереджену інформацію про зміни у складі власного капіталу підприємства протягом звітності періоду» [34].

Також нами узагальнено виявлені науковцями проблемні аспекти аналітичного забезпечення управління власним капіталом в контексті відповідності сучасного формату бухгалтерського балансу потребам суб'єктів господарювання в середовищі інформаційної економіки (таблиця 1.6).

Таблиця 1.6. – Проблемні аспекти аналітичного забезпечення управління власним капіталом у наукових публікаціях

Автор	Виділені проблемні аспекти
1	2
Борщ О.Г.	«Дослідження світового та вітчизняного досвіду дозволили виявити різні концептуальні підходи до управління структурою та вартістю капіталу, більшість з яких потребують адаптації до умов вітчизняної економіки та неефективно працюючого фондового ринку. Розглянуті методики ускладнюють вартісну оцінку власного капіталу через відсутність необхідної інформації (розмір дивідендів, ринкова ціна акцій) та збитковість окремих підприємств» [29]
Бобяк А.П.	«Недосконалість методики бухгалтерського обліку операцій з власним капіталом зумовлює зниження ефективності аналізу та контролю таких операцій» [14] «Відсутність достовірної аналітичної інформації про складові власного капіталу та їх вплив на показники фінансового стану підприємства знижує ефективність системи управління» [14]
Моценський С.Г.	«У процесі дослідження гносеології аналізу балансу виявлено домінування формалізованого підходу до фінансового аналізу діяльності суб'єкта господарювання, який передбачає розрахунок фінансових коефіцієнтів з наступною їх інтерпретацією. Відсутність розуміння логіки та техніки складання бухгалтерського балансу знижує якість проведення його аналізу» [17]

Продовження таблиці 1.6

1	2
Kuprina N., Markova T., Stupnytska M., Volodina O.	«Визначено, що співвідношення власного та залученого капіталу в різних країнах для визначення фінансової стійкості підприємства є різним і коливається від 50% до 80% нормативного значення. Тому питання захисту та мінімізації ризику власного капіталу та розвитку власного капіталу в сучасних ринкових умовах в Україні зумовлює необхідність враховувати при оцінці власного капіталу коефіцієнт захисту власного капіталу та коефіцієнт ризику власного капіталу» [43]
Белоусов М.О.	«Критичний аналіз існуючих підходів до класифікації власного капіталу дозволив виявити ряд суттєвих недоліків у групуванні однорідних за своїм економічним змістом і призначенням видів капіталу, що не дає можливості сформулювати повну та достовірну інформацію про його склад та структуру» [24]
Варічева Р.В.	« ... питання, які потребують більш детального вивчення, зокрема: встановлення складових та параметрів облікової політики підприємств в частині власного капіталу; варіативність існуючих методичних підходів до облікового відображення операцій зі змін статутного капіталу акціонерних товариств; організаційно-методичні положення здійснення аналізу фінансової стійкості та оптимальної структури капіталу в акціонерних товариствах. Відсутність досліджень з проблемних питань організації та методики облікового відображення та аналізу операцій з власним капіталом ...» [15]
Пустяк О.В.	«До невирішених питань управління в цілому та зокрема обліку і аналізу власного капіталу КУП слід віднести: нівелювання виконавчими органами економіко-організаційних особливостей діяльності КУП при розробці методичних рекомендацій щодо обліку операцій із власним капіталом; забезпечення коректної трансформації власності при відображенні КУП операцій із цільовими надходженнями; підвищення інформативності даних бухгалтерського обліку та фінансової звітності про стан, зміни, динаміку та ефективність використання майна; відсутність у КУП методики розрахунку прогнозованої потреби у власному капіталі при заснуванні підприємства» [23]
Тягнирядно Л.Л.	«У ході дослідження виокремлено бухгалтерську проблему визнання суми власного капіталу акціонерного товариства, інвестованого у виробничо-господарську діяльність. Обсяг власного капіталу є різницею між обсягом активів і зобов'язань у балансі акціонерного товариства. Втім, ця величина, як правило, не співпадає із сукупною вартістю акцій акціонерного товариства на ринку цінних паперів або із сумою, яка може бути отримана в результаті продажу акціонерного товариства як діючого підприємства або в результаті продажу його чистих активів частинами» [18]

Джерело: сформовано автором на основі [14; 15; 17; 18; 23; 24; 29; 43].

Зважаючи на визначені науковцями проблемні питання аналітичного забезпечення управління власним капіталом, вважаємо за доцільне розглянути також запропоновані ними шляхи вирішення наявних неузгоджень та проблем.

Як вірно зазначає Варічева Р.В., «облікове забезпечення аналізу оптимальності структури капіталу та фінансової стійкості акціонерного товариства як важливої складової стратегічного управління може виступати надійним інструментом розробки перспективних планів розвитку підприємства в умовах конкурентного бізнес-середовища» [15]. Автор наголошує на важливості забезпечення оптимальної структури власного капіталу і бачить аналітичне підґрунтя цього в поєднанні ретроспективного й перспективного аналізу фінансової стійкості підприємства, а також в збільшенні рентабельності власного капіталу. Для виявлення факторів, які мають вплив на рентабельність

власного капіталу, науковець сформувала та дослідила шестифакторну кореляційно-регресійну модель, на основі чого сформувала висновки щодо міри впливу кожного з факторів на показник. Важливими, на думку Варічевої Р.В., є також забезпечення «мінімізації середньозваженої вартості капіталу, що забезпечує достовірність, повноту й ефективність оцінки фінансового-майнового стану підприємства на перспективу» [15].

Пустяк О.В. проведено «кореляційно-регресійний аналіз дохідності власного капіталу шляхом визначення впливу таких показників: рівень забезпеченості запасів власними оборотними коштами, маневреність власного капіталу та виробничий потенціал КУП, що сприятиме підвищенню якості та аналітичності інформації з метою прийняття обґрунтованих управлінських рішень» [23]. Також автором удосконалено «порядок та методичні прийоми аналізу забезпеченості КУП власним капіталом через застосування методу розрахунку прогнозованої потреби власного капіталу, що сприятиме якісному управлінню і розпорядженню наданим засновником КУП майном» [23].

Мощенським С.Г. доведена «... об'єктивність розгляду процедур складання й аналізу балансу як єдиного інформаційного процесу. Це необхідна умова забезпечення відповідності інформації сучасного формату бухгалтерського балансу потребам суб'єктів господарювання в інформаційній економіці» [17].

Белоусовим М.О. «запропонований підхід до класифікації власного капіталу за рядом ознак: об'єктами інвестування; формою розміщення в активах; характером використання власниками корпоративних прав; стадіями кругообороту капіталу; стадіями життєвого циклу підприємства та рівнем оплати капіталу. Удосконалена класифікація власного капіталу забезпечує ідентифікацію та структурування об'єктів бухгалтерського обліку в обліковій політиці суб'єктів господарювання, дозволяє отримати інформацію про кожен вид капіталу відповідно до функціонального призначення» [24].

Тягнирядно Л.Л. вважає, «якщо ж розглядати власний капітал як систему, то при визначенні облікової сутності власного капіталу доцільно виходити із суми його елементів, що реально відобразатимуть структуру джерел

формування акціонерного капіталу, яка утворюється під впливом низки суб'єктивних факторів» [18].

Борщ О.Г. обґрунтував «доцільність оцінки власного капіталу акціонерів шляхом кумулятивного методу, який передбачає забезпечення мінімальної ставки прибутку (її пропонується прирівнювати до депозитної ставки в національній валюті) з врахуванням інфляційної складової» [29].

Бобяк А.П. вважає, що «для підвищення ефективності управлінських рішень щодо об'єктів, які характеризують фінансовий стан підприємства, удосконалено інформаційне забезпечення за рахунок формування вимог до внутрішньої звітності щодо механізму формування і змін складових власного капіталу, спрямованої на дослідження можливостей оптимізації структури власного капіталу та ухвалення відповідних рішень. Розроблено комплект форм внутрішньої звітності (Звіт про фінансові результати та структуру власного капіталу, Звіт про джерела формування майна підприємства) для узагальнення облікової інформації у відповідних аналітичних розрізах» [14]. Також автором визначено «напрями оцінки формування і змін власного капіталу, які доцільно застосувати для визначення відповідності внутрішніх можливостей інвестиційного розвитку підприємства» [14].

Таким чином, науковці вбачають у питаннях аналітичного забезпечення управління власним капіталом проблемні питання, пов'язані з класифікацією власного капіталу, визнанням суми власного капіталу, інвестованого у виробничо-господарську діяльність, відсутністю єдиного підходу до управління структурою і вартістю капіталу та необхідністю врахування вітчизняних реалій при використанні міжнародних методик, негативним впливом недосконалої методики обліку операцій з власним капіталом на ефективність аналізу й контролю таких операцій і, як наслідок, на ефективність системи управління.

На нашу думку, до вирішення зазначених проблем в питаннях аналітичного забезпечення управління власним капіталом слід підходити комплексно і враховувати як теоретичні аспекти (зокрема, в питаннях класифікації власного капіталу), так і методичні аспекти (зокрема, в питаннях формування оптимальної

структури капіталу). Такий комплексний підхід забезпечить формування дієвої системи управління власним капіталом підприємства з урахуванням специфіки діяльності підприємства та його організаційно-правової форми господарювання.

Висновки до розділу 1

1. Розглянуто навчально-методичну літературу, а також монографії, наукові статті у фахових виданнях та автореферати дисертацій за темою дослідження. Визначено, що науковці залежно від обраного підходу трактують власний капітал як різницю між активами та зобов'язаннями підприємства відповідно до національних стандартів обліку, як чисті активи (що є синонімом власного капіталу) відповідно до міжнародних стандартів обліку, як власні джерела утворення коштів, як вартість належних підприємству на правах власності засобів, як самозростаючу вартість та ін.

2. Узагальнено підходи до класифікації власного капіталу з розподілом його складових за джерелами формування в процесі господарської діяльності, на основі чого виділено три групи – вкладений, накопичений і регулюючий капітал, причому у складі накопиченого капіталу додатково виділяють капітал, створений в процесі діяльності (резервний капітал, нерозподілений прибуток), і капітал, отриманий в процесі діяльності (капітал у дооцінках, додатковий капітал, дарчий капітал).

3. Визначено основні аспекти дослідження власного капіталу та їх зміст. Встановлено, що власний капітал трактують як вартість або ресурс з точки зору загальнооекономічного аспекту, атрибут відносин власності або об'єкт володіння та розпорядження в правовому аспекті, джерело фінансування або об'єкт купівлі-продажу з точки зору облікового аспекту, носій факторів ризику, доходності, джерело інформації про фінансовий стан, вимір ринкової вартості – в аналітичному аспекті. Як доповнення до вже зазначених аспектів нами

виокремлено управлінський аспект дослідження власного капіталу, в якому власний капітал розглядається як об'єкт економічного управління.

4. Здійснено критичну оцінку методик аналізу власного капіталу підприємства з акцентом на використання його результатів при прийнятті управлінських рішень. Досліджено порядок відображення власного капіталу та його складових у фінансовій звітності підприємства, напрямки аналізу й відповідні цим напрямкам види аналізу власного капіталу підприємства, мету аналізу власного капіталу, методику розрахунку й економічний зміст показників, які використовують при оцінці власного капіталу, етапи проведення аналізу власного капіталу. Також систематизовано кількісне відображення основних аспектів аналізу власного капіталу у навчально-методичній та науковій літературі.

5. Досліджено формування інформаційної бази аналітичного забезпечення управління власним капіталом. Зокрема, визначено джерела інформації для проведення аналізу власного капіталу, а також виявлено проблемні аспекти аналітичного забезпечення управління власним капіталом, пов'язані з забезпеченням відповідності сучасного формату бухгалтерського балансу потребам суб'єктів господарювання в середовищі інформаційної економіки, класифікацією власного капіталу, визнанням суми власного капіталу, інвестованого у виробничо-господарську діяльність, відсутністю єдиного підходу до управління структурою і вартістю капіталу та необхідністю врахування вітчизняних реалій при використанні міжнародних методик, негативним впливом недосконалої методики обліку операцій з власним капіталом на ефективність аналізу й контролю таких операцій і, як наслідок, на ефективність системи управління.

Теоретичні аспекти за темою дослідження розглянуто автором у праці [44].

РОЗДІЛ 2

АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ВЛАСНИМ КАПІТАЛОМ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

2.1. Статистична оцінка діяльності сільськогосподарських підприємств України

Відповідно до Класифікації видів економічної діяльності (КВЕД-2010), підприємства сільського господарства відносяться до секції А «Сільське господарство, лісове господарство та рибне господарство», а саме до розділу 01 «Сільське господарство, мисливство та надання пов'язаних із ними послуг».

Проведемо оцінку діяльності підприємств сільського господарства, мисливства та надання пов'язаних з ними послуг, спираючись на дані Державної служби статистики України. Зазначимо, що представлені в таблицях статистичні дані наведено за 2014-2021 роки без тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях; дані за 2022 рік наведено без урахування тимчасово окупованих російською федерацією територій та частини територій, на яких ведуться (велися) бойові дії.

Спочатку дослідимо в динаміці кількість підприємств сільського господарства, мисливства та надання пов'язаних з ними послуг за період 2010-2022 роки (таблиця 2.1).

За досліджуваний період кількість підприємств сільського господарства, мисливства та надання пов'язаних з ними послуг в середньому становила близько 45 тисяч одиниць, причому найменшого значення показник набуває у 2022 році (31740 од.), а найбільшого – у 2018 році (48653 од.). Значне зменшення кількості підприємств сільського господарства, мисливства та надання пов'язаних з ними послуг спостерігається у 2011 році (на 9109 од. або на 18,6%),

2014 році (на 3646 од. або на 7,6%), 2016 році (на 1538 од або на 3,4%) і 2022 році (на 14330 од. або на 31,1%).

Таблиця 2.1. – Аналіз кількості підприємств сільського господарства, мисливства та надання пов'язаних з ними послуг за 2010-2022 роки

Рік	Кількість підприємств, одиниць	Ланцюгові відхилення	
		Абсолютне, одиниць	Відносне, %
2010	49060	-	-
2011	39951	-9109	-18,6
2012	45923	5972	14,9
2013	47826	1903	4,1
2014	44180	-3646	-7,6
2015	44897	717	1,6
2016	43359	-1538	-3,4
2017	48311	4952	11,4
2018	48653	342	0,7
2019	48325	-328	-0,7
2020	47752	-573	-1,2
2021	46070	-1682	-3,5
2022	31740	-14330	-31,1
2022 до 2010, +/-	-17320	x	x
2022 до 2010, %	-35,3	x	x

Джерело: розрахунки автора за даними [45].

І навпаки, значне збільшення кількості підприємств сільського господарства, мисливства та надання пов'язаних з ними послуг спостерігається у 2012 році (на 5972 од. або на 14,9%), 2017 році (на 4952 од. або на 11,4%) і 2013 році (на 1903 од або на 4,1%).

Як проводити порівняння кількості підприємств сільського господарства, мисливства та надання пов'язаних з ними послуг в кінці періоду дослідження, тобто у 2022 році, у порівнянні з початком періоду дослідження, тобто у 2010 році, то можемо констатувати значне зменшення їх кількості, а саме на 17320 одиниць, що становить 35,3%.

Далі вивчимо в динаміці кількість зайнятих працівників на підприємствах сільського господарства, мисливства та надання пов'язаних з ними послуг за період 2010-2022 роки (таблиця 2.2).

За досліджуваній період кількість зайнятих працівників на підприємствах сільського господарства, мисливства та надання пов'язаних з ними послуг постійно зменшується, за незначними виключеннями (2012, 2016 і 2021 роки).

Таблиця 2.2. – Аналіз кількості зайнятих працівників на підприємствах сільського господарства, мисливства та надання пов'язаних з ними послуг за 2010-2022 роки

Рік	Кількість зайнятих працівників, осіб	Ланцюгові відхилення	
		Абсолютне, осіб	Відносне, %
2010	690503	-	-
2011	636980	-53523	-7,8
2012	637577	597	0,1
2013	616708	-20869	-3,3
2014	563281	-53427	-8,7
2015	530401	-32880	-5,8
2016	545400	14999	2,8
2017	525195	-20205	-3,7
2018	516102	-9093	-1,7
2019	504730	-11372	-2,2
2020	479022	-25708	-5,1
2021	480630	1608	0,3
2022	407985	-72645	-15,1
2022 до 2010, +/-	-282518	x	x
2022 до 2010, %	-40,9	x	x

Джерело: розрахунки автора за даними [46].

В середньому кількість зайнятих працівників на підприємствах сільського господарства, мисливства та надання пов'язаних з ними послуг становила близько 550 тисяч осіб, причому найменшого значення показник набуває у 2022 році (407985 осіб), а найбільшого – у 2010 році (690503 особи). Значне зменшення кількості зайнятих працівників на підприємствах сільського господарства, мисливства та надання пов'язаних з ними послуг спостерігається у 2011 році (на 53523 особи або на 7,8%), 2014 році (на 53427 осіб або на 7,6%), 2015 році (на 32880 осіб або на 5,8%) і 2022 році (на 72645 осіб або на 40,9%).

І навпаки, певне збільшення кількості зайнятих працівників на підприємствах сільського господарства, мисливства та надання пов'язаних з ними послуг спостерігається у 2012 році (на 597 осіб або на 0,1%), 2016 році (на 14999 осіб або на 2,8%) і 2021 році (на 1608 осіб або на 0,3%).

Як проводити порівняння кількості зайнятих працівників на підприємствах сільського господарства, мисливства та надання пов'язаних з ними послуг в кінці періоду дослідження, тобто у 2022 році, у порівнянні з початком періоду дослідження, тобто у 2010 році, то можемо констатувати зменшення їх кількості на 282518 особи, що становить 40,9%.

Проведемо в динаміці аналіз обсягу реалізованої продукції на підприємствах сільського господарства, мисливства та надання пов'язаних з ними послуг за період 2010-2022 роки (таблиця 2.3).

Таблиця 2.3. – Аналіз обсягу реалізованої продукції на підприємствах сільського господарства, мисливства та надання пов'язаних з ними послуг за 2010-2022 роки

Рік	Обсяг реалізованої продукції, тис. грн.	Ланцюгові відхилення	
		Абсолютне, тис. грн.	Відносне, %
2010	94847770,7	-	-
2011	119095252,7	24247482	25,6
2012	155692126,0	36596873,3	30,7
2013	153985319,3	-1706806,7	-1,1
2014	205274026,8	51288707,5	33,3
2015	349742920,0	144468893,2	70,4
2016	388660677,7	38917757,7	11,1
2017	437436752,6	48776074,9	12,5
2018	504581117,7	67144365,1	15,3
2019	537635030,7	33053913	6,6
2020	587816626,2	50181595,5	9,3
2021	891088502,5	303271876,3	51,6
2022	651988677,8	-239099824,7	-26,8
2022 до 2010, +/-	557140907,1	x	x
2022 до 2010, %	587,4	x	x

Джерело: розрахунки автора за даними [47].

За досліджуваний період обсяг реалізованої продукції на підприємствах сільського господарства, мисливства та надання пов'язаних з ними послуг постійно збільшується, за виключенням у 2013 і 2022 роках.

В середньому обсяг реалізованої продукції на підприємствах сільського господарства, мисливства та надання пов'язаних з ними послуг становив близько 390 000 млн. грн., причому найменшого значення показник набуває у 2010 році (94847770 тис. грн.), а найбільшого – у 2021 році (891088502,5 тис. грн). Значне збільшення обсягу реалізованої продукції на підприємствах сільського господарства, мисливства та надання пов'язаних з ними послуг спостерігається у 2015 році (на 144468893,2 тис. грн. або на 70,4%), 2014 році (на 51288707,5 тис. грн. або на 33,3%) і 2012 році (на 36596873,3 тис. грн. або на 30,7%). І навпаки, певне зменшення обсягу реалізованої продукції на підприємствах сільського господарства, мисливства та надання пов'язаних з ними послуг спостерігається

у 2013 році (на 1706806,7 тис. грн. або на 1,1%) і достатньо значне – у 2022 році (на 239099824,7 тис. грн. або на 26,8%).

Як проводити порівняння обсягу реалізованої продукції на підприємствах сільського господарства, мисливства та надання пов'язаних з ними послуг в кінці періоду дослідження, тобто у 2022 році, у порівнянні з початком періоду дослідження, тобто у 2010 році, то можемо констатувати його збільшення на 557140907,1 тис. грн., що становить 587,4% (або у 6,9 рази).

Наступний крок – дослідження в динаміці фінансових результатів до оподаткування підприємств сільського господарства, мисливства та надання пов'язаних з ними послуг за період 2010-2022 роки (таблиця 2.4).

Таблиця 2.4. – Аналіз фінансових результатів до оподаткування підприємств сільського господарства, мисливства та надання пов'язаних з ними послуг за 2010-2022 роки

Рік	Фінансовий результат до оподаткування, тис. грн.	Ланцюгові відхилення	
		Абсолютне, тис. грн.	Відносне, %
2010	17305240,2	-	-
2011	25345359,8	8040119,6	46,5
2012	26843125,0	1497765,2	5,9
2013	14998969,3	-11844155,7	-44,1
2014	21474405,9	6475436,6	43,2
2015	101978867,3	80504461,4	374,9
2016	90095094,5	-11883772,8	-11,7
2017	68569827,6	-21525266,9	-23,9
2018	70728237,3	2158409,7	3,1
2019	93501253,0	22773015,7	32,2
2020	81997922,5	-11503330,5	-12,3
2021	238464140,4	156466217,9	190,8
2022	85702866,6	-152761273,8	-64,1
2022 до 2010, +/-	68397626,4	x	x
2022 до 2010, %	395,2	x	x

Джерело: розрахунки автора за даними [48].

За досліджуваний період фінансовий результат до оподаткування підприємств сільського господарства, мисливства та надання пов'язаних з ними – прибуток, що позитивно характеризує діяльність цих підприємств.

Зазначимо, що прибуток до оподаткування підприємств сільського господарства, мисливства та надання пов'язаних з ними послуг загалом має тенденцію до збільшення, за виключенням 2013, 2016-2017, 2020 і 2022 років.

В середньому прибуток до оподаткування підприємств сільського господарства, мисливства та надання пов'язаних з ними послуг становив близько 72 000 млн. грн., причому найменшого значення показник набуває у 2013 році (149989969,3 тис. грн.), а найбільшого – у 2021 році (238464140,4 тис. грн.). Значне збільшення прибутку до оподаткування підприємств сільського господарства, мисливства та надання пов'язаних з ними послуг спостерігається у 2015 році (на 80504461,4,2 тис. грн. або на 374,9%), 2021 році (на 156466217,9 тис. грн. або на 190,8%) і 2011 році (на 8040119,6 тис. грн. або на 46,5%). І навпаки, певне зменшення прибутку до оподаткування підприємств сільського господарства, мисливства та надання пов'язаних з ними послуг спостерігається у 2013 році (на 11844155,7 тис. грн. або на 44,1%), 2017 році (на 21525266,9 тис. грн. або на 23,9%), 2020 році (на 11503330,5 тис. грн. або на 12,3%), 2016 році (на 11883772,8 тис. грн. або на 11,7%) і 2022 році (на 152761273,8 тис. грн. або на 64,1%).

Як проводити порівняння прибутку до оподаткування підприємств сільського господарства, мисливства та надання пов'язаних з ними послуг в кінці періоду дослідження, тобто у 2022 році, у порівнянні з початком періоду дослідження, тобто у 2010 році, то можемо констатувати його збільшення на 68397626,4 тис. грн., що становить 395,2% (або у 5,0 рази).

Важливим етапом є дослідження в динаміці чистого прибутку (збитку) підприємств сільського господарства, мисливства та надання пов'язаних з ними послуг за період 2010-2022 роки (таблиця 2.5).

За досліджуваний період чистий фінансовий результат підприємств сільського господарства, мисливства та надання пов'язаних з ними послуг – чистий прибуток, що позитивно характеризує діяльність цих підприємств.

Зазначимо, що чистий прибуток підприємств сільського господарства, мисливства та надання пов'язаних з ними послуг загалом має тенденцію до збільшення, за виключенням 2013, 2016-2017, 2020 і 2022 років. Зауважимо, що це ті самі періоди, коли прибуток до оподаткування досліджуваних підприємств також зменшувався.

Таблиця 2.5. – Аналіз чистого прибутку підприємств сільського господарства, мисливства та надання пов'язаних з ними послуг за 2010-2022 роки

Рік	Чистий прибуток, тис. грн.	Ланцюгові відхилення	
		Абсолютне, тис. грн.	Відносне, %
2010	17237851,4	-	-
2011	25252883,8	8015032,4	46,5
2012	26717537,1	1464653,3	5,8
2013	14911163,2	-11806373,9	-44,2
2014	21391369,2	6480206	43,5
2015	101894399,8	80503030,6	376,3
2016	89788758,7	-12105641,1	-11,9
2017	68239749,8	-21549008,9	-24,0
2018	70419570,3	2179820,5	3,2
2019	92839910,2	22420339,9	31,8
2020	81465189,0	-11374721,2	-12,3
2021	237605849,0	156140660	191,7
2022	84822400,4	-152783448,6	-64,3
2022 до 2010, +/-	67584549,0	x	x
2022 до 2010, %	392,1	x	x

Джерело: розрахунки автора за даними [49].

В середньому чистий прибуток підприємств сільського господарства, мисливства та надання пов'язаних з ними послуг становив близько 71,5 млн. грн., причому найменшого значення показник набуває у 2013 році (14911163,2 тис. грн.), а найбільшого – у 2021 році (237605849,0 тис. грн.).

Значне збільшення чистого прибутку підприємств сільського господарства, мисливства та надання пов'язаних з ними послуг спостерігається у 2015 році (на 80503030,6 тис. грн. або на 376,3%), 2021 році (на 156140660,0 тис. грн. або на 191,7%) і 2011 році (на 8015032,4 тис. грн. або на 46,5%). І навпаки, певне зменшення чистого прибутку підприємств сільського господарства, мисливства та надання пов'язаних з ними послуг спостерігається у 2013 році (на 11806373,9 тис. грн. або на 44,2%), 2017 році (на 21549008,9 тис. грн. або на 24,0%), 2020 році (на 11374721,2 тис. грн. або на 12,3%), 2016 році (на 12105641,1 тис. грн. або на 11,9%) і 2022 році (на 152783448,6 тис. грн. або на 64,3%).

Як проводити порівняння чистого прибутку підприємств сільського господарства, мисливства та надання пов'язаних з ними послуг в кінці періоду дослідження, тобто у 2022 році, у порівнянні з початком періоду дослідження, тобто у 2010 році, то можемо констатувати його збільшення на 67584549,0 тис. грн., що становить 392,1% (або у 4,9 рази).

Таким чином, нами проведено аналіз кількості підприємств сільського господарства, мисливства та надання пов'язаних з ними послуг, кількості зайнятих працівників на цих підприємствах, обсягу реалізованої продукції, а також фінансових результатів їх діяльності на основі статистичних даних за 2010-2022 роки. Виявлено як позитивні, так і негативні тенденції щодо динаміки зазначених показників.

2.2. Аналіз динаміки та структури власного капіталу

Відповідно до фінансової звітності СГПП «Несвіч», а саме форми 1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)», протягом 2020-2022 років до складу власного капіталу підприємства входять чотири складові: зареєстрований (пайовий) капітал, капітал у дооцінках, додатковий капітал і нерозподілений прибуток.

Проведемо аналіз динаміки власного капіталу СГПП «Несвіч» за період 2020-2022 роки (таблиця 2.6).

Таблиця 2.6. – Аналіз динаміки власного капіталу СГПП «Несвіч»
за 2020-2022 роки

Складові власного капіталу	Сума, тис. грн.			Відхилення			
				2021/2020		2022/2021	
	2020	2021	2022	Абс., тис. грн.	Відн., %	Абс., тис. грн.	Відн., %
Зареєстрований (пайовий) капітал	231	231	231	0	0	0	0
Капітал у дооцінках	1126	1126	1126	0	0	0	0
Додатковий капітал	2471	2471	2471	0	0	0	0
Нерозподілений прибуток	303401	424731	507763	121330	39,99	83032	19,55
Всього власного капіталу	307229	428559	511591	121330	39,49	83032	19,37

Джерело: розрахунки автора за даними фінансової звітності підприємства.

Враховуючи, що три складові власного капіталу СГПП «Несвіч», а саме зареєстрований (пайовий) капітал, капітал у дооцінках і додатковий капітал, протягом 2020-2022 років мають незмінне значення, то зміна суми власного капіталу підприємства залежить лише від того, які зміни відбуваються з нерозподіленим прибутком.

Так, у 2021 році у порівнянні з 2020 роком величина власного капіталу СГПП «Несвіч» збільшилась на 121330 тис. грн. або на 39,49% завдяки збільшенню нерозподіленого прибутку на таку ж суму, що у відносному вираженні складає 39,99%. У 2022 році у порівнянні з 2021 роком величина власного капіталу СГПП «Несвіч» збільшилась на 83032 тис. грн. або на 19,37% завдяки збільшенню нерозподіленого прибутку на таку ж суму, що у відносному вираженні складає 19,55%.

Таким чином, протягом трьох останніх років можемо констатувати постійне збільшення суми власного капіталу підприємства завдяки збільшенню суми нерозподіленого прибутку, що позитивно характеризує підприємство.

Проведемо аналіз структури власного капіталу СГПП «Несвіч» за період 2020-2022 роки (таблиця 2.7).

Таблиця 2.7. – Аналіз структури власного капіталу СГПП «Несвіч»
за 2020-2022 роки

Складові власного капіталу	Питома вага, %			Відхилення, п.с.	
	2020	2021	2022	2021/2020	2022/2021
Зареєстрований (пайовий) капітал	0,08	0,06	0,05	-0,02	-0,01
Капітал у дооцінках	0,37	0,25	0,22	-0,12	-0,03
Додатковий капітал	0,80	0,58	0,48	-0,22	-0,10
Нерозподілений прибуток	98,75	99,11	99,25	0,36	0,14
Всього власного капіталу	100	100	100	100	100

Джерело: розрахунки автора за даними фінансової звітності підприємства.

Як можна побачити за даними таблиці 2.7, близько 99% від загальної суми власного капіталу СГПП «Несвіч» за період 2020-2022 роки становить нерозподілений прибуток: 98,75% у 2020 р., 99,11% у 2021 р. і 99,25% у 2022 р.

Тобто, питома вага нерозподіленого прибутку в структурі власного капіталу підприємства має також тенденцію до збільшення. Так, у 2021 році у порівнянні з 2020 роком питома вага нерозподіленого прибутку в структурі власного капіталу СГПП «Несвіч» збільшилась на 0,36 відсоткових пункти, а у 2022 році у порівнянні з 2021 роком питома вага нерозподіленого прибутку в структурі власного капіталу підприємства збільшилась на 0,14 відсоткових пункти.

Наступна за значимістю складова власного капіталу СГПП «Несвіч» – це додатковий капітал, питома вага якого у структурі власного капіталу підприємства становить 0,80% у 2020 році, 0,58% у 2021 році і 0,48% у 2022 році.

Тобто, питома вага додаткового капіталу в структурі власного капіталу підприємства має тенденцію до зменшення. Так, у 2021 році у порівнянні з 2020 роком питома вага додаткового капіталу в структурі власного капіталу СГПП «Несвіч» зменшилась на 0,22 відсоткових пункти, а у 2022 році у порівнянні з 2021 роком питома вага додаткового капіталу в структурі власного капіталу підприємства зменшилась на 0,10 відсоткових пункти.

Питома вага капіталу у дооцінках у структурі власного капіталу СГПП «Несвіч» становить 0,37% у 2020 р., 0,25% у 2021 р. і 0,22% у 2022 р.

Тобто, питома вага капіталу у дооцінках в структурі власного капіталу підприємства має тенденцію до зменшення. Так, у 2021 році у порівнянні з 2020 роком питома вага капіталу у дооцінках в структурі власного капіталу СГПП «Несвіч» зменшилась на 0,12 відсоткових пункти, а у 2022 році у порівнянні з 2021 роком питома вага капіталу у дооцінках в структурі власного капіталу підприємства зменшилась на 0,03 відсоткових пункти.

І найменшу частку у власному капіталі підприємства протягом періоду дослідження становить зареєстрований (пайовий) капітал, питома вага якого у структурі власного капіталу СГПП «Несвіч» становить 0,08% у 2020 році, 0,06% у 2021 році і 0,05% у 2022 році.

Тобто, питома вага зареєстрованого (пайового) капіталу в структурі власного капіталу підприємства має тенденцію до зменшення. Так, у 2021 році питома вага зареєстрованого (пайового) капіталу в структурі власного капіталу СГПП «Несвіч» зменшилась на 0,02 відсоткових пункти, а у 2022 році питома вага зареєстрованого (пайового) капіталу в структурі власного капіталу підприємства зменшилась на 0,01 відсоткових пункти.

Отже, аналіз показав, що найбільш вагомою складовою власного капіталу СГПП «Несвіч» є нерозподілений прибуток. І ефективно управління ним може

забезпечити для підприємства зростання рентабельності й інтенсивності використання власного капіталу.

2.3. Аналіз інтенсивності використання власного капіталу

Управління власним капіталом підприємства має ґрунтуватись на результатах аналізу, в тому числі, інтенсивності та ефективності його використання. Зокрема, інтенсивність використання власного капіталу полягає у вимірюванні швидкості обороту власного капіталу і передбачає розрахунок таких показників, як коефіцієнт оборотності власного капіталу (або інакше його ще називають капіталовіддача власного капіталу), капіталомісткість власного капіталу та період одного обороту власного капіталу.

Визначимо середньорічну суму власного капіталу, яка буде нами використана при обчисленні показників інтенсивності використання власного капіталу, для СГПП «Несвіч» і підприємств сільського господарства, мисливства та надання пов'язаних з ними послуг за 2020-2022 роки (таблиця 2.8).

Таблиця 2.8. – Середньорічна сума власного капіталу сільськогосподарських підприємств у 2020-2022 роках

Показник	Значення показника, тис. грн.					
	Підприємства сільського господарства, мисливства та надання пов'язаних з ними послуг			СГПП «Несвіч»		
	2020	2021	2022	2020	2021	2022
Сума власного капіталу на початок року	519132326,0	608199290,0	791087998,2	246838	307229	428559
Сума власного капіталу на кінець року	608199290,0	791087998,2	805376090,7	307229	428559	511591
Середньорічна сума власного капіталу	563665808,0	699643644,1	798232044,5	277033,5	367894,0	470075,0

Джерело: розрахунки автора за даними фінансової звітності підприємства і [50].

Як показують дані таблиці, середньорічна сума власного капіталу підприємств сільського господарства, мисливства та надання пов'язаних з ними послуг протягом періоду дослідження постійно збільшується: у 2021 році у

порівнянні з 2020 роком на 135977836,1 тис. грн. або 24,1%, у 2022 році у порівнянні з 2021 роком на 98588400,4 тис. грн. або 14,1%.

Таку ж динаміку має середньорічна сума власного капіталу СГПП «Несвіч», яка збільшилась у 2021 році на 90860,5 тис. грн. або 32,8%, а у 2022 році на 102181,0 тис. грн. або 27,8%. Відзначимо це як позитивну динаміку розрахованого показника загалом.

Аналіз показників інтенсивності використання СГПП «Несвіч» і підприємств сільського господарства, мисливства та надання пов'язаних з ними послуг за 2020-2022 роки наведено у таблиці 2.9.

Таблиця 2.9. – Аналіз показників інтенсивності використання власного капіталу сільськогосподарських підприємств за 2020-2022 роки

Назва показника	Од. вим.	Позитивна динаміка	Значення показника					
			підприємства сільського господарства, мисливства та надання пов'язаних з ними послуг			СГПП «Несвіч»		
			2020	2021	2022	2020	2021	2022
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	тис. грн.	-	587816626,2	891088502,5	651988677,8	192862	322009	262756
Середньорічна сума власного капіталу	тис. грн.	-	563665808,0	699643644,1	798232044,5	277033,5	367894,0	470075,0
Коефіцієнт оборотності власного капіталу (капіталовіддача власного капіталу)	обороти	збільшення	1,04	1,27	0,82	0,70	0,88	0,56
Капіталомісткість власного капіталу	-	зменшення	0,96	0,79	1,22	1,44	1,14	1,79
Період обороту власного капіталу	дні	зменшення	350	287	447	524	417	653

Джерело: розрахунки автора за даними фінансової звітності підприємства і [47; 50].

За даними таблиці 2.9, власний капітал підприємств сільського господарства, мисливства та надання пов'язаних з ними послуг протягом року робить у чистому доході від реалізації продукції 1,04 обороти у 2020 році, 1,27 обороти у 2021 році і 0,82 обороти у 2022 році. Коефіцієнт оборотності власного капіталу досліджуваних підприємств у 2020-2021 роках перевищує одиницю, оскільки сума чистого доходу від реалізації продукції більша порівняно із

середньорічною сумою власного капіталу. Однак у 2022 році спостерігається протилежна ситуація і показник менший за 1, а саме 0,82.

До того ж, у 2021 році спостерігається позитивна динаміка до зростання коефіцієнта оборотності власного капіталу досліджуваних підприємств з 1,04 оборотів до 1,27 оборотів, тобто на 0,23 обороти. У 2022 році, навпаки, спостерігається негативна динаміка до зменшення коефіцієнта оборотності власного капіталу досліджуваних підприємств з 1,27 оборотів до 0,82 оборотів, тобто на 0,45 обороти.

Відповідно, період одного обороту власного капіталу досліджуваних підприємств є меншим ніж рік і становить 350 днів у 2020 році, 287 днів у 2021 році і 447 днів у 2022 році. У 2021 році спостерігається позитивна динаміка до зменшення періоду обороту власного капіталу досліджуваних підприємств з 350 днів до 287 днів, тобто на 63 дні. У 2022 році, навпаки, спостерігається негативна динаміка до збільшення періоду обороту власного капіталу досліджуваних підприємств з 287 днів до 447 днів, тобто на 160 днів.

Аналіз капіталомісткості власного капіталу досліджуваних підприємств показав, що для виробництва і реалізації 1 гривні продукції було використано 96 коп. власного капіталу у 2020 році, 79 коп. у 2021 році і 1,22 коп. у 2022 році.

Тобто, у 2021 році спостерігається позитивна динаміка до зменшення капіталомісткості власного капіталу досліджуваних підприємств з 0,96 до 0,79, тобто на 0,17. У 2022 році, навпаки, спостерігається негативна динаміка до збільшення капіталомісткості власного капіталу досліджуваних підприємств з 0,79 до 1,22, тобто на 0,43.

Набагато гіршою є ситуація з оборотністю власного капіталу на СГПП «Несвіч». Оскільки чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) є менший за середньорічну суму власного капіталу підприємства, то коефіцієнт оборотності власного капіталу менший ніж одиниця і становить 0,70 обороти у 2020 році, 0,88 обороти у 2021 році і 0,56 обороти у 2022 році.

Однак у 2021 році спостерігається позитивна динаміка до збільшення коефіцієнта оборотності власного капіталу СГПП «Несвіч» з 0,70 оборотів до

0,88 оборотів, тобто на 0,18 оборотів. Але вже у 2022 році спостерігається негативна динаміка до зменшення коефіцієнта оборотності власного капіталу СГПП «Несвіч» з 0,88 оборотів до 0,56 оборотів, тобто на 0,32 обороти.

Відповідно, період одного обороту власного капіталу СГПП «Несвіч» є більшим ніж рік і становить 524 дні у 2020 році, 417 днів у 2021 році і 653 дні у 2022 році. У 2021 році спостерігається позитивна динаміка до зменшення періоду обороту власного капіталу підприємства з 524 днів до 417 днів, тобто на 107 днів. У 2022 році, навпаки, спостерігається негативна динаміка до збільшення періоду обороту власного капіталу СГПП «Несвіч» з 417 днів до 653 днів (на 236 днів).

Аналіз капіталомісткості власного капіталу СГПП «Несвіч» показав, що для виробництва і реалізації 1 гривні продукції було використано 1,44 грн. власного капіталу у 2020 році, 1,14 грн. у 2021 році і 1,79 грн. у 2022 році.

Тобто, у 2021 році спостерігається позитивна динаміка до зменшення капіталомісткості власного капіталу підприємства з 1,44 до 1,14, тобто на 0,30. У 2022 році, навпаки, спостерігається негативна динаміка до збільшення капіталомісткості власного капіталу підприємств сільського господарства, мисливства та надання пов'язаних з ними послуг з 1,14 до 1,79, тобто на 0,65.

Результати аналізу показників інтенсивності використання власного капіталу СГПП «Несвіч» свідчать про те, що підприємство має вжити негайних заходів для прискорення оборотності власного капіталу. Для цього слід виявити фактори, які мають негативний вплив на показники інтенсивності використання власного капіталу та відповідні резерви прискорення його оборотності.

2.4. Факторний аналіз в управлінні ефективністю використання власного капіталу

Важливим завданням управління власним капіталом є досягнення максимальної дохідності власного капіталу. Під дохідністю власного капіталу

розуміють його рентабельність, яка визначається відношенням чистого прибутку до середньорічної суми власного капіталу:

$$P_{VK} = \frac{ЧП}{VK_c}, \quad (2.1)$$

де $ЧП$ – чистий прибуток;

VK_c – середньорічна сума власного капіталу.

Рентабельність власного капіталу показує, скільки чистого прибутку приносить кожна гривня власного капіталу підприємства. Відповідно до економічного змісту, позитивною є динаміка до збільшення рентабельності власного капіталу. Саме показник рентабельності власного капіталу є вимірником ефективності його використання.

Розрахунок рентабельності власного капіталу СГПП «Несвіч» і підприємств сільського господарства, мисливства та надання пов'язаних з ними послуг за 2020-2022 роки наведено у таблиці 2.10.

Таблиця 2.10. – Розрахунок рентабельності сільськогосподарських підприємств за 2020-2022 роки

Назва показника	Од. вим.	Значення показника					
		підприємства сільського господарства, мисливства та надання пов'язаних з ними послуг			СГПП «Несвіч»		
		2020	2021	2022	2020	2021	2022
Чистий прибуток	тис. грн.	81465189,0	237605849,0	84822400,4	76033	160436	145188
Середньорічна сума власного капіталу	тис. грн.	563665808,0	699643644,1	798232044	277033,5	367894,0	470075,0
Рентабельність власного капіталу	-	0,145	0,340	0,106	0,274	0,436	0,162

Джерело: розрахунки автора за даними фінансової звітності підприємства і [49; 50].

Як показують дані таблиці, в середньому за рік кожна гривня власного капіталу сільськогосподарських підприємств забезпечує 14,5 коп. чистого прибутку у 2020 році, 34,0 коп. у 2021 році і 10,6 коп. у 2022 році. Тобто, у 2021 році в розрахунку на кожен гривню власного капіталу сільськогосподарських підприємств припадає на 19,5 коп. чистого прибутку більше. І навпаки, у 2022

році в розрахунку на кожну гривню власного капіталу сільськогосподарських підприємств припадає на 23,4 коп. чистого прибутку менше.

Зазначимо, що СГПП «Несвіч» протягом періоду дослідження має вищі показники рентабельності, ніж підприємства сільського господарства, мисливства та надання пов'язаних з ними послуг. Так, в середньому за рік кожна гривня власного капіталу підприємства забезпечує 27,4 коп. чистого прибутку у 2020 році, 43,6 коп. у 2021 році і 16,2 коп. у 2022 році.

Динаміку до зростання рентабельності власного капіталу і загалом підприємств сільського господарства, мисливства та надання пов'язаних з ними послуг, і СГПП «Несвіч» зокрема у 2021 році оцінюємо як позитивну, однак зменшення рентабельності власного капіталу у 2022 році негативно характеризує діяльність підприємств і свідчить про зниження її ефективності.

Оцінимо, наскільки показники рентабельності власного капіталу СГПП «Несвіч» перевищують відповідні показники підприємств сільського господарства, мисливства та надання пов'язаних з ними послуг: в розрахунку на кожну гривню власного капіталу підприємства припадає чистого прибутку більше, ніж для підприємств сільського господарства, мисливства та надання пов'язаних з ними послуг загалом на 12,9 коп. у 2020 році, на 9,6 коп. у 2021 році і на 20,3 коп. у 2022 році.

Проведемо факторний аналіз рентабельності власного капіталу СГПП «Несвіч» за трифакторною моделлю, яка дає змогу оцінити ефективність операційної, інвестиційної та фінансової діяльності підприємства.

Результати факторного аналізу дадуть можливість виявити резерви збільшення рентабельності підприємства і забезпечать систему управління необхідними аналітичними розрахунками для прийняття управлінських рішень щодо підвищення ефективності діяльності підприємства.

Щоб отримати трифакторну модель, модифікуємо формулу (2.1), домноживши одночасно і чисельник, і знаменник дробу на чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) і на середньорічний підсумок балансу:

$$P_{BK} = \frac{ЧП \cdot ЧДРП \cdot B_c}{BK_c \cdot ЧДРП \cdot B_c} = \frac{ЧП}{ЧДРП} \cdot \frac{ЧДРП}{A_c} \cdot \frac{P_c}{BK_c} = P_{\text{прод}} \cdot PB \cdot \frac{1}{K_{\text{авт}}}, \quad (2.2)$$

де $ЧП$ – чистий прибуток;

BK_c – середньорічна сума власного капіталу;

$ЧДРП$ – чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг);

B_c, A_c, P_c – середньорічна сума балансу (активу, пасиву);

$P_{\text{прод}}$ – рентабельність продукції;

PB – ресурсовіддача;

$K_{\text{авт}}$ – коефіцієнт автономії.

Кожен із трьох факторів моделі, яка задається формулою (2.1), характеризує ефективність певного виду діяльності підприємства:

– фактор 1 (рентабельність продукції) – характеризує ефективність операційної діяльності – визначається відношенням чистого прибутку до чистого доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) і показує, скільки чистого прибутку припадає на кожну гривню чистого доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг);

– фактор 2 (ресурсовіддача або коефіцієнт оборотності активів) – характеризує ефективність інвестиційної діяльності – визначається відношенням чистого доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) до середньорічної суми активів і показує, скільки оборотів протягом року здійснюють активи у чистому доході від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг);

– фактор 3 (показник, обернений до коефіцієнта автономії) – характеризує ефективність фінансової діяльності – визначається відношенням середньорічної суми джерел фінансування до середньорічної суми власного капіталу і показує, скільки в середньому джерел фінансування припадає на кожну гривню власного капіталу.

Оскільки модель факторного аналізу, представлена формулою (2.1), є мультиплікативною, то вплив кожного із факторів моделі прямий, тобто збільшення значення фактора викликає збільшення рентабельності власного

капіталу підприємства, і навпаки, зменшення значення фактора спричиняє зменшення рентабельності власного капіталу підприємства.

Визначившись із моделлю для проведення факторного аналізу рентабельності власного капіталу, проведемо аналіз рентабельності власного капіталу СГПП «Несвіч» за 2020-2022 роки (таблиця 2.11).

Таблиця 2.11. – Аналіз рентабельності власного капіталу СГПП «Несвіч» за 2020-2022 роки

Показник	Од. вим.	Значення показника			Відхилення			
					2021/2022		2022/2021	
		2020	2021	2022	Абс., +/-	Відн., %	Абс., +/-	Відн., %
Чистий прибуток	тис. грн.	76033	160436	145188	84403	111,0	-15248	-9,5
Середньорічна сума власного капіталу	тис. грн.	277033,5	367894,0	470075,0	90860,5	32,8	102181	27,8
Рентабельність власного капіталу	-	0,274	0,436	0,309	0,162	59,1	-0,127	-29,2

Джерело: розрахунки автора за даними фінансової звітності підприємства.

Тобто, у 2021 році в розрахунку на кожен гривню власного капіталу СГПП «Несвіч» припадає на 16,2 коп. чистого прибутку більше (що складає 59,1%). Однак у 2022 році в розрахунку на кожен гривню власного капіталу підприємства припадає на 12,7 коп. чистого прибутку менше (що складає 29,2%).

Попередньо можемо зробити такі висновки. Зростання рентабельності власного капіталу підприємства у 2021 році відбулось завдяки тому, що чистий прибуток СГПП «Несвіч» зростав більшими темпами (2,11 рази), ніж власний капітал (1,33 рази).

У 2022 році у порівнянні з 2021 роком спостерігається протилежна ситуація. Чистий прибуток зменшується (темп його росту менший за 1 і становить 0,90), в той час як середньорічна сума власного капіталу зростає (темп росту становить 1,28). Це й стало причиною зменшення рентабельності власного капіталу СГПП «Несвіч» за цей період.

Проведемо детальний аналіз впливу факторів на рентабельність власного капіталу підприємства.

Вихідні дані для проведення факторного аналізу рентабельності власного капіталу СГПП «Несвіч» за 2020-2022 роки наведено у таблиці 2.12.

Таблиця 2.12. – Вихідні дані для факторного аналізу рентабельності власного капіталу СГПП «Несвіч» за 2020-2022 роки

Показник	Од. вим.	Значення показника			Відхилення, +/-	
		2020	2021	2022	2021/2020	2021/2020
Чистий прибуток	Тис.грн.	76033	160436	145188	84403	-15248
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	Тис.грн.	192862	322009	262756	129147	-59253
Активи (середньорічна вартість)	Тис.грн.	297755	384438	528735,5	86683	144297,5
Власний капітал (середньорічна сума)	Тис.грн.	277033,5	367894	470075	90860,5	102181
1 фактор Рентабельність продукції	Тис.грн.	0,394	0,498	0,553	0,104	0,054
2 фактор Ресурсовіддача	Тис.грн.	0,648	0,838	0,497	0,190	-0,341
3 фактор Показник, обернений до коефіцієнта автономії	Тис.грн.	1,075	1,045	1,125	-0,030	0,080
Рентабельність власного капіталу	-	0,274	0,436	0,309	0,162	-0,127

Джерело: розрахунки автора за даними фінансової звітності підприємства.

У таблиці 2.13 представлено результати факторного аналізу рентабельності власного капіталу СГПП «Несвіч» за 2020-2021 роки.

Таблиця 2.13. – Факторний аналіз рентабельності власного капіталу СГПП «Несвіч» за 2020-2021 роки

Фактор	Номер підстановки і назва факторів	Фактор			Рентабельність власного капіталу	Вплив фактора
		1	2	3		
		Рентабельність продукції	Ресурсовіддача	Показник, обернений до коефіцієнта автономії		
	Нульова підстановка	0,394	0,648	1,075	0,274	-
1	Рентабельність продукції	0,498	0,648	1,075	0,347	0,072
2	Ресурсовіддача	0,498	0,838	1,075	0,449	0,102
3	Показник, обернений до коефіцієнта автономії	0,498	0,838	1,045	0,436	-0,012
Всього						0,162

Джерело: розрахунки автора за даними фінансової звітності підприємства.

Загальне збільшення рентабельності власного капіталу СГПП «Несвіч» у 2021 році становить 0,162, на що фактори вплинули так:

- збільшення рентабельності продукції на 0,104 (або на 26,4%) викликало збільшення рентабельності власного капіталу підприємства на 0,072;
- збільшення ресурсовіддачі на 0,190 (або на 29,3%) викликало збільшення рентабельності власного капіталу підприємства на 0,102;

– зменшення показника, оберненого до коефіцієнта автономії, на 0,030 (або на 2,8%) спричинило зменшення рентабельності власного капіталу підприємства на 0,012.

Баланс відхилень виконується: $0,072+0,102+(-0,030) = -0,162$.

Розглянемо, яким чином інформація, отримана в результаті проведення факторного аналізу рентабельності власного капіталу СГПП «Несвіч» за 2020-2021 роки, може бути використана в управлінні власним капіталом підприємства.

Динаміка значення першого фактора моделі (рентабельність продукції) позитивна (збільшення). Це означає, що операційна діяльність підприємства у 2021 році була більш ефективною, ніж у 2020 році. Зокрема, це пояснюється тим, що чистий прибуток СГПП «Несвіч» зростав за цей період більшими темпами (111,0%), ніж чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) (67,0%). Як зазначають Отенко І.П., Азаренков Г.Ф., Іващенко Г.А., це «свідчить про відносно зниження загального обсягу витрат підприємства, оптимізації технологічних процесів і взаємовідносин із конкретними агента» [39].

Динаміка значення другого фактора моделі (ресурсовіддача) позитивна (збільшення). Це означає, що інвестиційна діяльність підприємства у 2021 році була більш ефективною, ніж у 2020 році. Зокрема, це пояснюється тим, що чистий дохід від реалізації продукції СГПП «Несвіч» зростав за цей період більшими темпами (67,0%), ніж середньорічна вартість майна (активів) (29,3%). Перевищення темпів зростання фінансових результатів на темпами зростання вартості майна є позитивним і відповідає «золотому правилу» економіки.

Динаміка значення третього фактора моделі (показник, обернений до коефіцієнта автономії) негативна (зменшення). Це означає, що фінансова діяльність підприємства у 2021 році була менш ефективною, ніж у 2020 році. Зокрема, це пояснюється тим, що середньорічна вартість майна (активів) СГПП «Несвіч» зростала за цей період меншими темпами (29,3%), ніж середньорічна сума власного капіталу (32,8%).

Таким чином, порівняння темпів зростання власного капіталу у 2021 році з темпами зростання сукупних активів дала можливість зробити висновок про

збільшення його питомої ваги у підсумку балансу (з 93,0% до 95,7%), тобто про посилення фінансової незалежності підприємства. Але в даному випадку СГПП «Несвіч» варто було б залучати позикові кошти як джерела фінансування його діяльності, адже питома вага власного капіталу в структурі пасиву становить близько 95% і підприємство втрачає можливість за рахунок ефекту фінансового важеля наростити рентабельність власного капіталу.

У таблиці 2.14 представлено результати факторного аналізу рентабельності власного капіталу СГПП «Несвіч» за 2021-2022 роки.

Таблиця 2.14. – Факторний аналіз рентабельності власного капіталу СГПП «Несвіч» за 2021-2022 роки

Фактор	Номер підстановки і назва факторів	Фактор			Рентабельність власного капіталу	Вплив фактора
		1	2	3		
		Рентабельність продукції	Ресурсовіддача	Показник, обернений до коефіцієнта автономії		
	Нульова підстановка	0,498	0,838	1,045	0,436	-
1	Рентабельність продукції	0,553	0,838	1,045	0,484	0,048
2	Ресурсовіддача	0,553	0,497	1,045	0,287	-0,197
3	Показник, обернений до коефіцієнта автономії	0,553	0,497	0,125	0,309	0,022
Всього						-0,127

Джерело: розрахунки автора за даними фінансової звітності підприємства.

Загальне зменшення рентабельності власного капіталу СГПП «Несвіч» у 2022 році становить 0,127, на що фактори вплинули так:

- збільшення рентабельності продукції на 0,054 (або на 10,9%) викликало збільшення рентабельності власного капіталу підприємства на 0,072;
- зменшення ресурсовіддачі на 0,341 (або на 40,7%) спричинило зменшення рентабельності власного капіталу підприємства на 0,197;
- збільшення показника, оберненого до коефіцієнта автономії, на 0,080 (або на 7,6%) викликало збільшення рентабельності власного капіталу підприємства на 0,022.

Баланс відхилень виконується: $0,048 + (-0,197) + 0,022 = -0,127$.

Розглянемо, яким чином інформація, отримана в результаті проведення факторного аналізу рентабельності власного капіталу СГПП «Несвіч» за 2021-2022 роки, може бути використана в управлінні власним капіталом підприємства.

Динаміка значення першого фактора моделі (рентабельність продукції) позитивна (збільшення). Це загалом мало б означати, що операційна діяльність підприємства у 2022 році була більш ефективною, ніж у 2021 році. Однак фінансові результати у 2022 році, зокрема, чистий дохід від реалізації продукції і чистий прибуток мали негативну динаміку і зменшились у порівнянні з 2021 роком. Тому позитивний вплив першого фактора в даному випадку пояснюється тим, що чистий прибуток СГПП «Несвіч» зменшувався за цей період меншими темпами (-9,5%), ніж чистий дохід від реалізації продукції (-18,4%).

Динаміка значення другого фактора моделі (ресурсовіддача) негативна (зменшення). Це означає, що інвестиційна діяльність підприємства у 2022 році була менш ефективною, ніж у 2021 році. Зокрема, це пояснюється тим, що чистий дохід від реалізації продукції СГПП «Несвіч» зменшився за цей період на 18,4%, а середньорічна вартість майна (активів) збільшилась на 37,5%.

Динаміка значення третього фактора моделі (показник, обернений до коефіцієнта автономії) позитивна (збільшення). Це означає, що фінансова діяльність підприємства у 2022 році була більш ефективною, ніж у 2021 році. Зокрема, це пояснюється тим, що середньорічна вартість майна (активів) СГПП «Несвіч» зростала за цей період більшими темпами (37,5%), ніж середньорічна сума власного капіталу (27,8%).

Отже, порівняння темпів зростання власного капіталу у 2022 році з темпами зростання сукупних активів дала можливість зробити висновок про зменшення його питомої ваги у підсумку балансу (з 95,7% до 88,9%), тобто про певне зниження фінансової незалежності підприємства. Але в даному випадку це позитивно характеризує СГПП «Несвіч», яке стало більшою мірою залучати позикові кошти як джерела фінансування своєї діяльності, адже питома вага власного капіталу в структурі пасиву і так є достатньо великою і значно перевищує нижню межу рекомендованого проміжку (50%).

Управлінські рішення стосовно залучення додаткових позикових коштів в цьому періоді були ефективними, про що свідчить позитивний вплив третього фактора на рентабельність власного капіталу підприємства.

Висновки до розділу 2

1. Дослідження в динаміці за 2010-2022 роки діяльності підприємств сільського господарства, мисливства та надання пов'язаних з ними послуг дозволило виявити такі негативні зміни, як зменшення кількості таких підприємств (на 6,1%) і зменшення кількості зайнятих працівників (на 30,4%). Водночас спостерігається збільшення обсягу реалізації продукції (в 9,4 рази), збільшення суми прибутку до оподаткування (в 13,8 рази) і чистого прибутку (в 13,8 рази). Шляхом порівняння показників діяльності щодо кількості зайнятих працівників та обсягу реалізованої продукції для СГПП «Несвіч» і загалом досліджуваних підприємств з'ясовано, що на підприємстві показник обсягу реалізованої продукції на одну зайнятого працівника на 1183,8 тис. грн. перевищує відповідний показник для досліджуваних підприємств. Відносні показники фінансових результатів на одну гривню вартості майна підприємства, навпаки, є меншими порівняно із показниками досліджуваних підприємств.

2. На основі порівняльного аналізу структури балансу СГПП «Несвіч» і досліджуваних підприємств за 2020-2022 роки виявлено подібну структуру активу з більшою питомою вагою оборотних активів, і досить відмінну структуру пасиву із наявністю такої спільної риси, як переважання питомої ваги власного капіталу в джерелах фінансування порівняно з позиковим.

3. Аналіз динаміки власного капіталу СГПП «Несвіч» показав, що його сума протягом періоду дослідження має позитивну динаміку і збільшується за рахунок збільшення нерозподіленого прибутку, оскільки всі інші складові власного капіталу є незмінними. Аналіз структури власного капіталу підприємства показав, що близько 99% від загальної суми власного капіталу СГПП «Несвіч» за період 2020-2022 роки складає нерозподілений прибуток.

4. Аналіз показників інтенсивності використання власного капіталу показав у 2021 році позитивну динаміку щодо прискорення його оборотності і для досліджуваних підприємств загалом, і для СГПП «Несвіч». Однак у 2022 році спостерігається протилежна ситуація і оборотність власного капіталу зазначених

підприємств знижується. Встановлено, що показники оборотності для СГПП «Несвіч» поступаються показникам для досліджуваних підприємств, про що свідчить менший коефіцієнт оборотності і більший період обороту.

5. Аналіз ефективності використання власного капіталу було проведено на основі показника рентабельності власного капіталу. Виявлено позитивну динаміку щодо зростання рентабельності власного капіталу у 2021 році (на 0,162 для СГПП «Несвіч» і на 0,195 для досліджуваних підприємств) і негативну динаміку щодо його зменшення у 2022 році (на 0,127 для СГПП «Несвіч» і на 0,233 для досліджуваних підприємств). Встановлено, що показники рентабельності власного капіталу СГПП «Несвіч» вищі порівняно з показниками для досліджуваних підприємств, що свідчить про вищу ефективність використання власного капіталу підприємства.

6. За результатами факторного аналізу рентабельності власного капіталу СГПП «Несвіч» за трифакторною мультиплікативною моделлю було сформовано висновки про рівень ефективності операційної, інвестиційної та фінансової діяльності підприємства у 2021 і 2022 році порівняно з попереднім роком. Визначено, що позитивний вплив на зростання рентабельності власного капіталу підприємства має лише один фактор – рентабельність продукції, що позитивно характеризує операційну діяльність підприємства з точки зору її ефективності, адже темпи зростання чистого прибутку перевищують темпи зростання чистого доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг).

7. Обґрунтовано також ефективність управлінських рішень щодо залучення позикових коштів для фінансування діяльності СГПП «Несвіч» і збільшення питомої ваги позикового капіталу з 4,3% до 11,1% у 2022 році, що виявилось у збільшенні рентабельності власного капіталу на 0,080.

Основні результати розділу викладено автором у працях [51-52].

РОЗДІЛ 3

ВДОСКОНАЛЕННЯ АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ВЛАСНИМ КАПІТАЛОМ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

3.1. Обґрунтування управлінських рішень щодо доцільності залучення кредитних коштів на основі ефекту фінансового важеля

Проведене в другому розділі роботи аналітичне дослідження показало, що СНПП «Несвіч» у джерелах фінансування у 2020-2021 роках має понад 95% власних коштів, і у 2022 році дещо менше – майже 84%. Таке певне зменшення питомої ваги власного капіталу в структурі пасиву пояснюється тим, що підприємство у 2022 році залучило додаткові кошти у формі короткострокового кредиту в сумі 48179 тис. грн.

Здійснимо розрахунки і з'ясуємо, наскільки рішення щодо залучення короткострокового кредиту було обґрунтованим, який ефект від цього має підприємство і чи варто робити подібні кроки щодо залучення кредитних коштів в майбутньому. Ефект в даному випадку будемо вимірювати ефектом фінансового важеля, який показує, на скільки відсотків збільшиться рентабельність власного капіталу за рахунок залучення позикових коштів для фінансування діяльності підприємства, і розраховується за формулою:

$$ЕФВ = (1 - K_{оп}) \cdot (P_a - СВ) \cdot \frac{ПК}{ВК}, \quad (3.1)$$

де $K_{оп}$ – коефіцієнт оподаткування – відношення суми податків до суми прибутку до оподаткування;

P_a – рентабельність активів, %;

$СВ$ – ставка позикового відсотку, %;

$ПК$ – позиковий капітал, тис. грн.;

$ВК$ – власний капітал, тис. грн. [53-57].

Отже, формула для обчислення ефекту фінансового важеля містить три множники – диференціал та плече фінансового важеля, а також множник, який враховує рівень оподаткування підприємства ($1 - K_{оп}$).

В свою чергу, диференціал фінансового важеля – це різниця між економічною рентабельністю сукупного капіталу та відсотковою ставкою за користування залученими коштами ($Pa - CB$). Плече фінансового важеля – це частка від ділення позикового капіталу на власний ($ПК/ВК$).

Оскільки протягом 2020-2022 років на СГПП «Несвіч» прибуток до оподаткування дорівнює чистому прибутку, то будемо вважати, що множник, який враховує рівень оподаткування, дорівнює 1.

В розрахунках розглянемо різні варіанти за такими параметрами, як сума кредиту і відсоткова ставка. Визначаючи суму кредиту і відсоткову ставку, ми керувались основними параметрами Державної програми «Доступні кредити 5-7-9%» [58]. Зокрема, враховуючи що річний дохід СГПП «Несвіч» за період дослідження перевищує 50 млн. грн. і кількість працівників протягом 2020-2022 років стабільна (106 осіб), тобто нові робочі місця не створюються, відсоткова ставка згідно зазначеної Державної програми за таких умов становить 9%.

Варіанти суми кредиту нами розглядалися 10 млн. грн., 20 млн. грн., 30 млн. грн., 40 млн. грн. і 50 млн. грн., адже програмою визначена максимальна сума кредиту в розмірі 50 млн. грн.

Отже, аналітичні результати розрахунку ефекту фінансового важеля на СГПП «Несвіч» для різних варіантів наведено в таблиці 3.1.

Динаміка диференціалу, плеча та ефекту фінансового важеля СГПП «Несвіч» для різних варіантів суми кредиту представлена на рис. 3.1.

Як показують дані таблиці 3.1, зростання суми кредиту викликає відповідне збільшення суми позикового капіталу і підсумку балансу на суму кредиту.

Проведемо інтерпретацію отриманих результатів з точки зору впливу суми кредиту на складові та безпосередньо сам ефект фінансового важеля.

Розглянемо, який вплив на складові ефекту фінансового важеля мають ці зміни із зростанням суми кредиту.

Таблиця 3.1. – Аналітичні результати розрахунку ефекту фінансового важеля для СГПП «Несвіч»

Показник	Одиниці виміру	Варіанти суми кредиту					
		0	1	2	3	4	5
Сума кредиту	Тис. грн.	0	10000	20000	30000	40000	50000
Економічна рентабельність сукупного капіталу (рентабельність активів)	%	27,46	27,20	26,95	26,70	26,46	26,22
Ставка відсотку за кредит	%	9	9	9	9	9	9
Диференціал фінансового важеля	%	18,5	18,2	17,9	17,7	17,5	17,2
Позиковий капітал	Тис. грн.	98897	108897	118897	128897	138897	148897
Власний капітал	Тис. грн.	511591	511591	511591	511591	511591	511591
Плече фінансового важеля	-	0,19	0,21	0,23	0,25	0,27	0,29
Ефект фінансового важеля	%	3,57	3,87	4,17	4,46	4,74	5,01

Джерело: розрахунки автора за даними фінансової звітності підприємства.

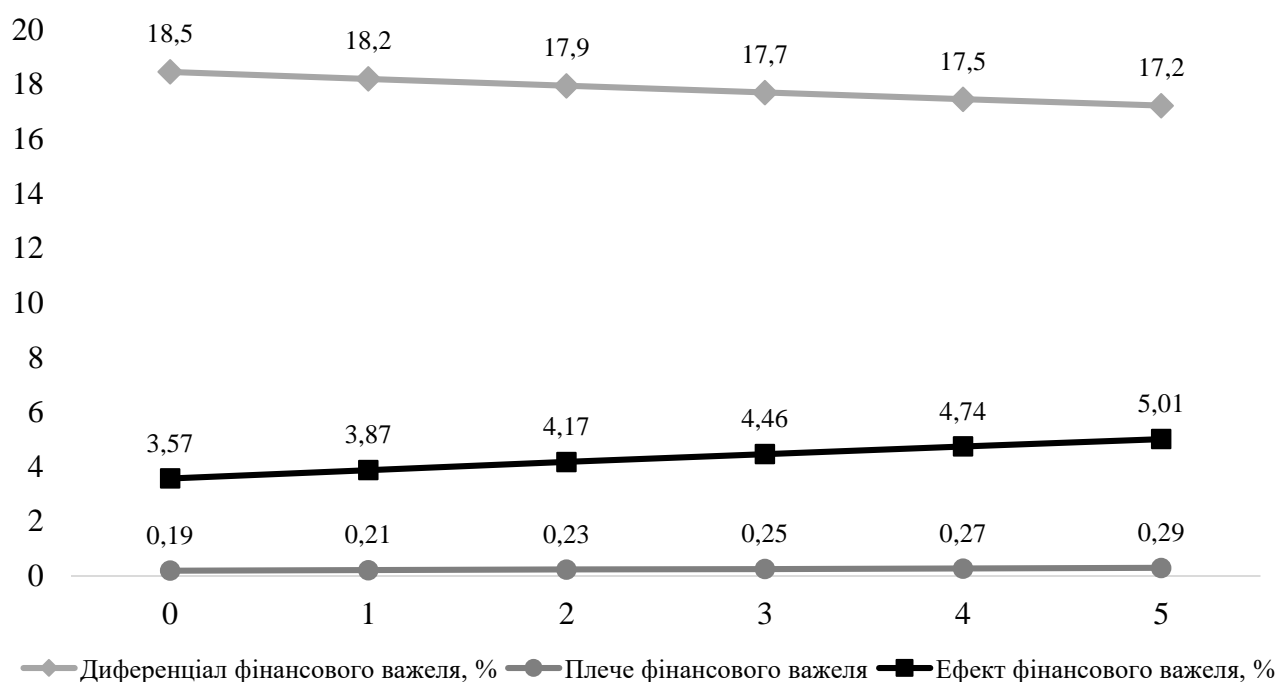

Рисунок 3.1 Динаміка диференціалу, плеча та ефекту фінансового важеля СГПП «Несвіч» для різних варіантів суми кредиту

Джерело: побуловано автором на основі власних розрахунків.

По-перше, оскільки чистий прибуток ми беремо за 2022 рік як незмінну величину, то економічна рентабельність сукупного капіталу або рентабельність активів підприємства при зростанні підсумку балансу зменшується від 27,46% для варіанту 0 (коли сума кредиту рівна нулю) до 26,22% для варіанту 5 (коли сума кредиту рівна 50 млн. грн.). Наслідком поступового зменшення економічної рентабельності сукупного капіталу (або рентабельності активів) є поступове

зменшення на таку ж величину диференціалу фінансового важеля, оскільки від на 9% менший за рентабельність активів. Як показує спадна пряма синього кольору на рис. 3.1, диференціал фінансового важеля зменшується від 18,5% для варіанту 0 (коли сума кредиту рівна нулю) до 17,2% для варіанту 5 (коли сума кредиту рівна 50 млн. грн.). Отже, цей фактор (диференціал фінансового важеля) має негативний вплив на ефект фінансового важеля і викликає його зменшення при збільшенні суми кредиту.

Однак в той же час збільшення позикового капіталу на суму кредиту при незмінному значенні власного капіталу веде до збільшення плеча фінансового важеля. Як показує зростаюча пряма помаранчевого кольору на рис. 3.1, плече фінансового важеля зростає від 0,19 для варіанту 0 (коли сума кредиту рівна нулю) до 0,29 для варіанту 5 (коли сума кредиту рівна 50 млн. грн.). Отже, цей фактор (плече фінансового важеля) має позитивний вплив на ефект фінансового важеля і викликає його збільшення при збільшенні суми кредиту.

Як показали розрахунки (таблиця 3.1), ефект фінансового важеля як добуток диференціалу та плеча фінансового важеля при збільшенні суми кредиту має тенденцію до збільшення. Як показує зростаюча пряма сірого кольору на рис. 3.1, ефект фінансового важеля зростає від 3,57 для варіанту 0 (коли сума кредиту рівна нулю) до 5,01 для варіанту 5 (коли сума кредиту рівна 50 млн. грн.).

Тобто, коли сума кредиту рівна нулю (варіант 0), залучення позикового капіталу як джерела фінансування діяльності СГПП «Несвіч» збільшує рентабельність власного капіталу підприємства на 3,57%.

При залученні додаткових 10 млн. кредитних коштів за Державною програмою «Доступні кредити 5-7-9%» під 9% річних (варіант 1) кожна гривня джерел фінансування дає підприємству додатково 3,87 коп. чистого прибутку.

У випадку, коли сума кредиту рівна 20 млн. грн. (варіант 2), залучення додаткових кредитних коштів як джерела фінансування діяльності СГПП «Несвіч» збільшує рентабельність власного капіталу підприємства на 4,17%.

При залученні додаткових 30 млн. кредитних коштів за Державною програмою «Доступні кредити 5-7-9%» під 9% річних (варіант 3) кожна гривня джерел фінансування дає підприємству додатково 4,46 коп. чистого прибутку.

У випадку, коли сума кредиту рівна 40 млн. грн. (варіант 4), залучення додаткових кредитних коштів як джерела фінансування діяльності СГПП «Несвіч» збільшує рентабельність власного капіталу підприємства на 4,74%.

І найкращий результат досягається за умови залучення додаткових 50 млн. кредитних коштів за Державною програмою «Доступні кредити 5-7-9%» під 9% річних (варіант 5), коли кожна гривня джерел фінансування дає підприємству додатково 5,01 коп. чистого прибутку.

Проведені розрахунки та інтерпретація отриманих результатів дає підстави зробити висновок, що СГПП «Несвіч» варто залучати кредитні кошти, адже, як показує ефект фінансового важеля, це веде до збільшення рентабельності власного капіталу підприємства.

Отже, управлінські рішення щодо підвищення ефективності використання власного капіталу СГПП «Несвіч» мають стосуватись, зокрема, збільшення плеча фінансового важеля шляхом нарощування обсягів позикового капіталу, що забезпечить підвищення рівня рентабельності власного капіталу підприємства. Для цього можна залучати не лише кредитні кошти за Державною програмою «Доступні кредити 5-7-9%», оскільки обсяги залучення таких коштів обмежені згідно умов програми, а й загалом кредитні ресурси на загальних умовах.

3.2. Моделювання рентабельності власного капіталу сільськогосподарських підприємств з використання інструменту багатофакторного регресійного аналізу

Зважаючи на результати, отримані в другому розділі роботи щодо впливу факторів на рентабельність власного капіталу сільськогосподарського підприємства, вважаємо за доцільне застосувати інструмент багатофакторного

регресійного аналізу для дослідження міри впливу факторів на зазначений показник ефективності використання власного капіталу.

Результати такого аналізу дозволять розділити фактори на більше вагомі та менш значущі щодо їх впливу на результуючий показник і будуть слугувати інформаційною базою для прийняття управлінських рішень щодо посилення дії тих факторів, які мають позитивний вплив на рентабельність власного капіталу підприємства, та мінімізації або усунення дії тих факторів, які негативно впливають на результуючий показник і спричиняють зниження ефективності використання власного капіталу підприємства.

Викладемо наші міркування щодо вибору факторів для багатофакторної лінійної регресійної моделі.

По-перше, важливою характеристикою діяльності підприємства є рентабельність продажу, за допомогою якої здійснюється оцінка ефективності його операційної діяльності. Тому в якості першого фактора моделі ми обрали саме рентабельність продажу, яку розраховували як відношення чистого прибутку до чистого доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг):

$$P_{\text{продажу}} = \frac{\text{ЧП}}{\text{ЧДРП}} \cdot 100\%, \quad (3.2)$$

де $P_{\text{продажу}}$ – рентабельність продажу, %;

ЧП – чистий прибуток, тис. грн.;

ЧДРП – чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), тис. грн.

Рентабельність продажу показує, скільки чистого прибутку отримує підприємство з кожної гривні реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг), і має позитивну динаміку – зростання.

Вихідні дані для розрахунку рентабельності продажу та сам розрахунок зазначеного показника для СГПП «Несвіч» за 2018-2022 роки представлено в таблиці 3.2.

Таблиця 3.2. – Вихідні дані та розрахунок рентабельності продажу

СГПП «Несвіч» за 2018-2022 роки

Рік	Чистий прибуток, тис. грн.	Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), тис. грн.	Рентабельність продажу, %
2018	60953	174427	34,945
2019	72660	248303	29,263
2020	76033	192862	39,424
2021	160436	322009	49,823
2022	145188	262756	55,256

Джерело: розрахунки автора за даними фінансової звітності підприємства.

Аналіз показав, що СГПП «Несвіч» протягом періоду дослідження має достатньо високі показники рентабельності продажу, а саме з кожної гривні, отриманої від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) підприємства отримує від 29 коп. (у 2019 році) до 55 коп. (у 2022 році) чистого прибутку. За виключенням 2019 року, можемо відзначити збільшення рентабельності продажу підприємства і оцінити цю динаміку як позитивну.

В якості другого фактора моделі ми обрали диференціал фінансового важеля, який характеризує ефективність фінансової діяльності підприємства. Диференціал фінансового важеля – результат віднімання від рентабельності активів відсоткової ставки за користування залученими коштами. Фактично цей показник одночасно характеризує як ефективність всієї діяльності підприємства (оскільки рентабельність активів показує суму чистого прибутку в розрахунку на одну гривню вартості майна), так і ефективність фінансового менеджменту підприємства з точки зору відшукування найбільш вигідних умов кредитування чи інших форм залучення позикових коштів. Позитивна динаміка даного показника – зростання.

Вихідні дані для розрахунку диференціалу фінансового важеля та сам розрахунок зазначеного показника для СГПП «Несвіч» за 2018-2022 роки представлено в таблиці 3.3. Аналіз показав, що СГПП «Несвіч» протягом періоду дослідження має достатньо високі показники рентабельності активів, а саме з кожної гривні середньорічної вартості активів підприємство отримує від 22,7 коп. (у 2018 році) до 41,7 коп. (у 2021 році) чистого прибутку. За виключенням 2020 і 2022 року, можемо відзначити збільшення рентабельності активів

підприємства і оцінити цю динаміку як позитивну. Однак у 2022 році рентабельність активів підприємства зменшилась більш ніж у 1,5 рази, що негативно характеризує діяльність підприємства.

Таблиця 3.3. – Вихідні дані та розрахунок диференціалу фінансового важеля СГПП «Несвіч» за 2018-2022 роки

Рік	Чистий прибуток, тис. грн.	Середньорічна вартість активів, тис. грн.	Рентабельність активів, %	Ставка позичкового відсотка, %	Диференціал фінансового важеля, %
2018	60953	269049	22,655	16,999	5,656
2019	72660	271333	26,779	16,188	10,591
2020	76033	297755	25,535	7,494	18,041
2021	160436	384438	41,733	7,000	34,733
2022	145188	528735,5	27,459	11,574	15,886

Джерело: розрахунки автора за даними фінансової звітності підприємства; [59].

Ставку позичкового відсотка ми брали на сайті Національного банку України, в розділі «Фінансові ринки», а саме середньозважені відсоткові ставки за кредитами [59]. Як бачимо, динаміка відсоткової ставки за кредитами є для підприємств цілком позитивною, адже протягом 2019-2021 років має тенденцію до зменшення від 17% до 7%. Однак у 2022 році показник зріс до 11,5%.

Графічно складові та диференціал фінансового важеля СГПП «Несвіч» за 2018-2022 роки представлено на рис. 3.2.

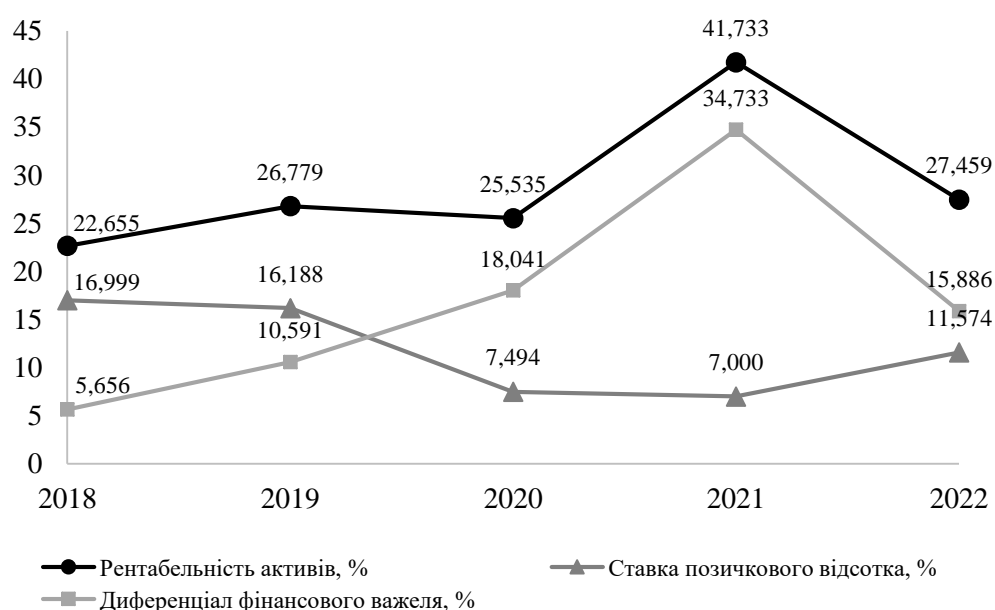

Рисунок 3.2 Динаміка складових і диференціалу фінансового важеля СГПП «Несвіч» за 2018-2022 роки

Джерело: побуловано автором на основі власних розрахунків.

Як показують дані таблиці 3.3 і рис. 3.2, диференціал фінансового важеля СГПП «Несвіч» протягом 2019-2021 років зростає від 5,656% у 2018 році до 34,733% у 2021 році, що заслуговує на позитивну оцінку. Однак у 2022 році спостерігається негативна динаміка щодо зменшення диференціалу фінансового важеля до 15,886%.

Третім фактором моделі ми обрали темп приросту власного капіталу підприємства з метою визначити взаємозв'язок між ефективністю використання і формування власного капіталу. Темп приросту власного капіталу будемо визначати за формулою:

$$ТП_{ВК} = \frac{ВК_{зв} - ВК_{баз}}{ВК_{баз}} \cdot 100\%, \quad (3.3)$$

де $ТП_{ВК}$ – темп приросту власного капіталу, %;

$ВК_{баз}$ – власний капітал на початок періоду, тис. грн.;

$ВК_{зв}$ – власний капітал на кінець періоду, тис. грн.

Вихідні дані для розрахунку та сам розрахунок темпу приросту власного капіталу для СГПП «Несвіч» за 2018-2022 роки представлено в таблиці 3.4.

Таблиця 3.4. – Вихідні дані та розрахунок темпу приросту власного капіталу СГПП «Несвіч» за 2018-2022 роки

Рік	Власний капітал на початок року, тис. грн.	Власний капітал на кінець року, тис. грн.	Темп приросту власного капіталу, %
2018	184527	202670	9,832
2019	202670	246838	21,793
2020	246838	307229	24,466
2021	307229	428559	39,492
2022	428559	511591	19,375

Джерело: розрахунки автора за даними фінансової звітності підприємства.

Як показують дані таблиці 3.4, СГПП «Несвіч» протягом періоду дослідження СГПП «Несвіч» має досить високі темпи приросту власного капіталу, які до того ж протягом 2019-2021 років постійно збільшуються від 9,832% у 2018 році до 39,492% у 2021 році. Такі зміни оцінюємо позитивно, однак у 2022 році спостерігається зменшення темпів приросту власного капіталу

до 19,375% або більш як у 2 рази, що негативно характеризує діяльність підприємства.

Отже, три обрані фактори використаємо для побудови моделі у формі множинної лінійної регресії:

$$Y = a_0 + a_1 \cdot X_1 + a_2 \cdot X_2 + a_3 \cdot X_3, \quad (3.4)$$

де Y – показник (рентабельність власного капіталу), %;

X_1 – рентабельність продажу, %;

X_2 – диференціал фінансового важеля, %;

X_3 – темп приросту власного капіталу, %;

a_0, a_1, a_2, a_3 – параметри моделі.

Вихідні дані для розрахунку показника моделі, а саме рентабельності власного капіталу для СГПП «Несвіч» за 2018-2022 роки представлено в таблиці 3.5.

Таблиця 3.5. – Вихідні дані та розрахунок рентабельності власного капіталу СГПП «Несвіч» за 2018-2022 роки

Рік	Чистий прибуток, тис. грн.	Сума власного капіталу, тис. грн.			Рентабельність власного капіталу, %
		на початок року	на кінець року	середньорічна	
2018	60953	184527	202670	193599	31,484
2019	72660	202670	246838	224754	32,329
2020	76033	246838	307229	277034	27,445
2021	160436	307229	428559	367894	43,609
2022	145188	428559	511591	470075	30,886

Джерело: розрахунки автора за даними фінансової звітності підприємства.

Як показують дані таблиці 3.5, СГПП «Несвіч» протягом періоду дослідження має достатньо високі показники рентабельності власного капіталу, а саме на кожну гривню власного капіталу в середньому за рік підприємство отримує від 27,4 коп. (у 2020 році) до 43,6 коп. (у 2021 році) чистого прибутку. За виключенням 2020 і 2022 року, можемо відзначити збільшення рентабельності власного капіталу підприємства і оцінити цю динаміку як позитивну. Однак у

2020 і 2022 роках спостерігається негативна динаміка щодо зменшення рентабельності власного капіталу підприємства в 1,2 та 1,4 рази відповідно у порівнянні з попереднім роком.

Визначившись із факторами та показником моделі, у таблиці 3.6 узагальнимо вихідні дані для побудови економетричної моделі, яку надалі будемо використовувати для вивчення впливу на показник рентабельності власного капіталу СГПП «Несвіч» таких факторів, як рентабельність продажу, диференціал фінансового важеля і темп приросту власного капіталу. Зауважимо, що період дослідження охоплює п'ять років (2018-2022), оскільки саме за такий період підприємство надало дані звітності для дослідження.

Таблиця 3.6. – Вихідні дані для побудови економетричної моделі на основі даних СГПП «Несвіч» за 2018-2022 роки

Рік	Значення факторів моделі			Значення показника моделі
	Рентабельність продажу, %	Диференціал фінансового важеля, %	Темп приросту власного капіталу, %	Рентабельність власного капіталу, %
	X_1	X_2	X_3	Y
2018	34,945	5,656	9,832	31,484
2019	29,263	10,591	21,793	32,329
2020	39,424	18,041	24,466	27,445
2021	49,823	34,733	39,492	43,609
2022	55,256	15,886	19,375	30,886

Джерело: розрахунки автора за даними фінансової звітності підприємства.

З використанням пакету прикладних програм «*Statistica*» нами отримана така кореляційна залежність рентабельності власного капіталу СГПП «Несвіч» від включених у рівняння регресії факторів:

$$Y = 35,909 - 0,220 \cdot X_1 + 0,939 \cdot X_2 - 0,414 \cdot X_3, \quad (3.5)$$

де Y – показник (рентабельність власного капіталу), %;

X_1 – рентабельність продажу, %;

X_2 – диференціал фінансового важеля, %;

X_3 – темп приросту власного капіталу, %.

Оскільки і показник, і фактори моделі мають однаковий вимірник – відсотки, то в даному випадку параметри моделі, тобто коефіцієнти при змінних показують, на скільки відсотків в середньому змінюється рентабельність власного капіталу підприємства при зміні кожного фактора на 1% при фіксованих значеннях інших факторів рівняння (3.5).

Розглянемо, які саме фактори із включених в модель (3.5), мають позитивний вплив на показник і зумовлюють збільшення рентабельності власного капіталу СГПП «Несвіч».

Так, збільшення диференціалу фінансового важеля на 1% веде до збільшення рентабельності власного капіталу підприємства на 0,939% за умови, що значення інших факторів (рентабельність продажу і темп приросту власного капіталу) залишають сталими. І зауважимо, що це єдиний з трьох факторів моделі, який позитивно впливає на показник.

В свою чергу, збільшення рентабельності продажу на 1% веде до зменшення рентабельності власного капіталу на 0,220% за умови незмінності інших факторів. А збільшення темпу приросту власного капіталу на 1% спричиняє зменшення рентабельності власного капіталу на 0,414% за умови незмінності інших факторів.

Проведемо оцінку міри впливу варіації факторів на варіацію показника. Коефіцієнт множинної детермінації становить 0,620. Це означає, що варіація рентабельності власного капіталу у зв'язку із зміною факторів моделі складає 62,0%.

Показники тісноти зв'язку між факторними та результативною ознаками, включеними у рівняння (3.5), представлені в таблиці 3.7.

Таблиця 3.7. – Матриця парних коефіцієнтів кореляції побудованої економетричної моделі

	Y	X_1	X_2	X_3
Y	1	0,339	0,762	0,740
X_1	-	1	0,601	0,404
X_2	-	-	1	0,960
X_3	-	-	-	1

Джерело: розрахунки автора.

За даними таблиці 3.7 можна зробити висновок, що рентабельність власного капіталу СГПП «Несвіч» перебуває в слабкому зв'язку з першим фактором моделі (рентабельність продажу) і в тісному зв'язку з іншими двома факторами - диференціалом фінансового важеля та темпом приросту власного капіталу.

Таким чином, найбільший вплив серед розглянутих факторів на рентабельність власного капіталу підприємства має другий фактор, тобто диференціал фінансового важеля, причому цей вплив протягом періоду дослідження є позитивним. Тому управлінські рішення в даному випадку мають стосуватись подальшому підтриманню якомога більшого значення диференціалу фінансового важеля шляхом нарощування рентабельності активів і мінімізації відсоткової ставки за використання кредитних чи інших залучених коштів для фінансування діяльності підприємства.

Із двох інших факторів значний вплив на рентабельність власного капіталу СГПП «Несвіч» має третій фактор, тобто темп приросту власного капіталу, причому цей вплив протягом періоду дослідження є негативним. Тобто, даний фактор є резервом збільшення рентабельності власного капіталу, а управлінські рішення в даному випадку мають забезпечити менші темпи зростання власного капіталу і знаходження шляхів поповнення джерел фінансування діяльності підприємства ззовні з прийнятними умовами, тобто низькою відсотковою ставкою.

Найменший вплив на рентабельність власного капіталу СГПП «Несвіч» має перший фактор, тобто рентабельність продажу, причому цей вплив протягом періоду дослідження є негативним. Таким чином, цей фактор також є резервом збільшення рентабельності власного капіталу. Якби рентабельність продажу не змінювалась, то не відбувалось би зменшення рентабельності власного капіталу підприємства на 0,220 і, відповідно, на таку ж величину рентабельність власного капіталу підприємства була б більшою.

Отже, підводячи підсумок, можемо зазначити, що проведений багатофакторний регресійний аналіз дав можливість визначити ті фактори, які мають на рентабельність власного капіталу СГПП «Несвіч» позитивний вплив

(диференціал фінансового важеля) і негативний вплив (рентабельність продажу, темп приросту власного капіталу), а також виділити за рівнем впливу на показник більш вагомі фактори (диференціал фінансового важеля, темп приросту власного капіталу) і менша вагомі фактори (рентабельність продажу). Це дозволило отримати інформаційний базис для обґрунтування управлінських рішень щодо підвищення ефективності використання власного капіталу та виявити резерви зростання рентабельності власного капіталу підприємства.

Висновки до розділу 3

1. На основі проведених розрахунків ефекту фінансового важеля для різних варіантів суми кредиту за Державною програмою «Доступні кредити 5-7-9%» (в інтервалі від 0 до 50 млн. грн. із кроком 10 млн. грн.) визначено, що найбільш доцільно для СГПП «Несвіч» залучати саме максимальну суму кредиту згідно цієї програми у сумі 50 млн. грн. Із зростанням суми кредиту дещо зменшується диференціал фінансового важеля (від 18,5% до 17,2%), однак в той же час відбувається збільшення плеча фінансового важеля (від 0,19 до 0,29), за рахунок чого ефект фінансового важеля зростає від 3,67% до 5,01%. Саме на стільки зростає рентабельність власного капіталу при залученні кредитних коштів як джерел фінансування діяльності підприємства.

2. З використанням інструменту багатофакторного регресійного аналізу, а саме пакету прикладних програм «*Statistica*» побудовано трифакторну лінійну модель залежності рентабельності власного капіталу від рентабельності продажу, диференціалу фінансового важеля і темпів приросту власного капіталу на основі даних фінансової звітності СГПП «Несвіч» за період 2018-2022 роки. Аналіз моделі показав позитивний вплив на показник лише одного з факторів, а саме диференціалу фінансового важеля, збільшення якого на 1% забезпечує ріст рентабельності власного капіталу підприємства на 0,939% за умови сталості значень інших факторів моделі.

3. Виявлено негативний вплив на рентабельність власного капіталу двох інших факторів, а саме рентабельності продажу і темпу приросту власного капіталу, збільшення яких на 1% спричиняє зменшення рентабельності власного капіталу підприємства на 0,220% і 0,414% відповідно за умови незмінності значень інших факторів моделі.

4. Згідно оцінки міри тісноти зв'язку між факторними та результативною ознаками побудованої моделі, проведеної згідно матриці коефіцієнтів парної кореляції, обґрунтовано управлінські рішення для СГПП «Несвіч» щодо посилення позитивної дії найбільш впливового другого фактора моделі (диференціалу фінансового важеля) шляхом збільшення рентабельності активів і відшукування варіантів залучення позикових коштів за мінімальною відсотковою ставкою, а також щодо зменшення негативної дії досить впливового третього фактора моделі (темпу приросту власного капіталу) шляхом ширшого залучення позикових коштів для фінансування діяльності підприємства.

5. Визначено резерви зростання рентабельності власного капіталу СГПП «Несвіч» за рахунок того, що рентабельність продажу не буде змінюватись, на 0,220%. Це означає, що на кожну гривню власного капіталу підприємства в середньому буде припадати на 22 коп. чистого прибутку більше.

ВИСНОВКИ

1. Огляд наукової літератури, в тому числі авторефератів дисертацій, наукових статей, монографій, а також навчально-методичної літератури показав наявність різних підходів до визначення власного капіталу залежно від мети та інструментарію дослідників. Зокрема, згідно національних стандартів бухгалтерського обліку, науковці визначають власний капітал шляхом віднімання зобов'язань від активів підприємства. Згідно міжнародних стандартів обліку, власний капітал – це чисті активи підприємства.

2. Узагальнено підходи до класифікації власного капіталу з розподілом складових за джерелами формування в процесі господарської діяльності, що дозволило виділити вкладений, накопичений і регулюючий капітал, і додатково у складі накопиченого капіталу виділити створений в процесі діяльності капітал (резервний капітал, нерозподілений прибуток) і отриманий в процесі діяльності капітал (капітал у дооцінках, додатковий капітал, дарчий капітал).

3. Встановлено зміст трактування власного капіталу з точки зору різних аспектів дослідження: вартість або ресурс (загальноекономічний аспект), атрибут відносин власності або об'єкт володіння та розпорядження (правовий аспект), джерело фінансування або об'єкт купівлі-продажу (обліковий аспект), носій факторів ризику, доходності, джерело інформації про фінансовий стан, вимір ринкової вартості (аналітичний аспект). В доповнення до вже зазначених аспектів автором виокремлено управлінський аспект дослідження власного капіталу, згідно якого власний капітал розглядається як об'єкт економічного управління.

4. Проведено огляд методик аналізу власного капіталу підприємства з точки зору можливості застосування в процесі прийнятті управлінських рішень. Розглянуто такі складові методик аналізу власного капіталу: порядок відображення власного капіталу та його складових у фінансовій звітності, напрямки аналізу й відповідні цим напрямкам види аналізу власного капіталу, мету аналізу, методика розрахунку й економічний зміст показників, оцінки

власного капіталу, етапи проведення аналіз. Визначено кількісні показники відображення основних аспектів аналізу власного капіталу у навчально-методичній та науковій літературі.

5. Дослідження формування інформаційної бази аналітичного забезпечення управління власним капіталом шляхом опрацювання джерел інформації для проведення аналітичних досліджень на основі опрацювання наукової літератури за темою дослідження дозволило визначити наступні проблемні аспекти: наявність різних підходів до класифікації власного капіталу, неоднозначність визнання суми власного капіталу, інвестованого у виробничо-господарську діяльність, відсутність єдиного підходу до управління структурою та вартістю капіталу й необхідність врахування вітчизняних реалій при використанні міжнародних методик, негативний вплив недосконалої методики обліку операцій з власним капіталом на ефективність аналізу та контролю таких операцій і, як наслідок, на ефективність системи управління.

6. Проведена статистична оцінка діяльності підприємств сільського господарства, мисливства та надання пов'язаних з ними послуг за 2010-2021 роки дала можливість встановити позитивні та негативні тенденції щодо динаміки їх кількості, кількості зайнятих працівників, обсягу реалізованої продукції прибутку до оподаткування, прибутку до оподаткування та чистого прибутку. Проведене порівняння відносних показників діяльності зазначених підприємств із СГПП «Несвіч» виявило, що підприємство має вищі показники продуктивності праці, однак нижчі показники фінансових результатів на одну гривню вартості майна.

7. Аналіз показав, що у СГПП «Несвіч» і підприємств сільського господарства, мисливства та надання пов'язаних з ними послуг подібна структура активу (з переважанням оборотних активів) і пасиву (в частині переважання власного капіталу). Встановлено позитивну динаміку щодо збільшення власного капіталу СГПП «Несвіч» за рахунок зростання суми нерозподіленого прибутку, який до того ж займає близько 99% у структурі власного капіталу підприємства.

8. Аналіз показав позитивну динаміку щодо збільшення показників інтенсивності використання власного капіталу СГПП «Несвіч» і підприємств сільського господарства, мисливства та надання пов'язаних з ними послуг у 2021 році та, навпаки, протилежну ситуацію у 2022 році. Встановлено, що власний капітал СГПП «Несвіч» використовується з меншою інтенсивністю, ніж на підприємствах сільського господарства, мисливства та надання пов'язаних з ними послуг, свідченням чого є менші значення коефіцієнта оборотності і більші значення періоду обороту власного капіталу.

9. На основі показника рентабельності власного капіталу встановлено позитивну динаміку щодо збільшення ефективності використання власного капіталу СГПП «Несвіч» і підприємств сільського господарства, мисливства та надання пов'язаних з ними послуг у 2021 році та, навпаки, протилежну ситуацію у 2022 році. Зроблено висновок про те, що власний капітал СГПП «Несвіч» використовується більш ефективно, ніж на підприємствах сільського господарства, мисливства та надання пов'язаних з ними послуг, свідченням чого є вищі значення рентабельності власного капіталу.

10. Факторний аналіз рентабельності власного капіталу СГПП «Несвіч» показав позитивний вплив лише одного з трьох факторів, а саме рентабельності продукції, що свідчить про ефективність операційної діяльності підприємства. Відповідно, інвестиційні і фінансова діяльність підприємства має негативний вплив на рентабельність власного капіталу, що виявлено на основі дії таких факторів, як ресурсовіддача і показник, обернений до коефіцієнта автономії.

11. Встановлено, що збільшення рентабельності власного капіталу у 2022 році у порівнянні з 2021 роком на 0,080 відбулось завдяки реалізованим у управлінським рішенням про залучення позикових коштів для фінансування діяльності СГПП «Несвіч», що забезпечило збільшення питомої ваги позикового капіталу з 4,3% до 11,1% за вказаний період.

12. На основі розрахунку ефекту фінансового важеля обґрунтовано доцільність залучення максимальної суми кредиту за Державною програмою

«Доступні кредити 5-7-9%» (50 млн. грн.), що приведе до зростання рентабельності власного капіталу на 5,01%.

13. За допомогою ППП «*Statistica*» за даними фінансової звітності СГПП «Несвіч» за 2018-2022 роки отримано аналітичний вираз трифакторної лінійної моделі, яка описує вплив рентабельності продажу, диференціалу фінансового важеля і темпів приросту власного капіталу на рентабельність власного капіталу підприємства. Аналіз моделі виявив, що один з факторів (диференціал фінансового важеля) має позитивний вплив на показник, адже його зростання на 1% за умови, що інші фактори не зазнають зміни, викликає зростання рентабельності власного капіталу на 0,939%. Два інших фактори (рентабельність продажу і темп приросту власного капіталу) мають негативний вплив на показник, адже їх зростання на 1% за умови, що інші фактори не зазнають зміни, спричиняє зменшення рентабельності власного капіталу на 0,220% і 0,414% відповідно.

14. На основі оцінки щільності зв'язку між факторами і показником моделі для СГПП «Несвіч» здійснено обґрунтування управлінських рішень, які стосуються підсилення позитивного впливу диференціалу фінансового важеля на рентабельність власного капіталу шляхом збільшення розриву між рентабельністю сукупного капіталу підприємства та ціною позикових ресурсів. Це можливо за умови підтримання високих показників рентабельності активів і ефективного фінансового менеджменту підприємства, спрямованого на мінімізацію відсоткової ставки за користування залученими коштами.

15. Доведено, що управлінські рішення, які стосуються зменшення негативної дії достатньо впливового фактора моделі – темпу приросту власного капіталу – шляхом залучення більших обсягів позикових коштів, приведуть до зростання рентабельності власного капіталу СГПП «Несвіч». Також встановлено резерви збільшення рентабельності власного капіталу підприємства на 0,220% у випадку сталого значення рентабельності продажу, оскільки в такому випадку на кожну гривню власного капіталу в середньому буде припадати на 22 коп. чистого прибутку більше.

ПЕРЕЛІК ДЖЕРЕЛ ПОСИЛАННЯ

1. Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні: Закон України від 16.07.1999р. № 996-XIV (зі змінами та доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text> (дата звернення 15.09.2022).
2. Загальні вимоги до фінансової звітності: Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку № 1, затв. Наказом МФУ від 07.02.2013р. № 73. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/z0336-13#n17> (дата звернення 23.09.2022).
3. Концептуальна основа фінансової звітності: затв. Радою з Міжнародних стандартів бухгалтерського обліку від 01.09.2010р. № 929_009. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_009 (дата звернення: 20.05.2023).
4. Подання фінансової звітності: Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку № 1. URL: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/929_013/paran2#n2 (дата звернення: 17.05.2023).
5. Ковальчук Н.О., Гаватюк Л.Г., Єрміїчук Н.І. Фінансовий аналіз: навч. посіб. Чернівці: ЧНУ ім. Юрія Федьковича: Рута, 2019. 336 с.
6. Кондратенко Н.О., Великих К.О. Фінансовий аналіз: конспект лекцій. Харків: ХНУМГ ім. Бекетова, 2020. 166 с.
7. Лучко М.Р., Жукевич С.М., Фаріон А.І. Фінансовий аналіз: навч. посіб. Тернопіль: ТНЕУ, 2016. 302 с.
8. Тютюнник Ю.М., Дорогань-Писаренко Л.О., Тютюнник С.В. Фінансовий аналіз: навч. посіб. Полтава: Видавництво ПП «Астроя», 2020. Ч1. 434 с.
9. Єпіфанова І. Ю., Супрун В. В. Особливості управління капіталом підприємств легкої промисловості. Вісник Хмельницького національного університету. 2020. № 5. С. 74-78.
10. Лубкей Н.П. Теоретичні засади управління капіталом підприємства. *Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення та проблеми розвитку*. 2019. Т. 1. № 1. С. 38-45.

11. Любар О.О., Болехівська В.В., Сімаков О.О. Власний капітал та його вплив на розвиток вітчизняної науки. *Економіка і суспільство*. 2019. Вип. 20. С. 693-700.
12. Погріщук Г.Б., Волощук Р.Є. Власний капітал підприємства: сутність і особливості формування в Україні. *Економіка та держава*. 2020. № 7. С. 16-23.
13. Шендригоренко М.Т., Гейер Е.С, Шевченко Л.Я. Облік і контроль власного капіталу підприємства: організація та пропозиції з удосконалення. *Вісник ДонНУЕТ*. 2020. № 2(73). С. 91-98.
14. Бобяк А.П. Бухгалтерський облік власного капіталу підприємств різних організаційно-правових форм: автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.00.09. Київ, 2011. 20 с.
15. Варічева Р.В. Бухгалтерський облік і аналіз формування та змін власного капіталу: організація й методика: автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.00.09. Житомир, 2012. 21 с.
16. Железняк Н.В. Облік і аналіз формування власного капіталу сільськогосподарських підприємств: автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.09. Тернопіль, 2013. 20 с.
17. Мощенський С.Г. Аналіз бухгалтерського балансу підприємств в умовах розвитку інформаційної економіки: автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.00.09. Київ, 2019. 22 с.
18. Тягнирядно Л.Л. Облік і аналіз власного капіталу акціонерних товариств: автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.00.09. Київ, 2010. 24 с.
19. Шубенко Є.С. Моделювання обліку власного капіталу в умовах реорганізації господарських товариств: автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.00.09. Київ, 2018. 21 с.
20. Адасюк І.П. Облік та аналіз фінансової діяльності корпоративних підприємств: автореф. дис. ... канд. екон. наук: спец. 08.00.09. Рівне, 2015. 23 с.
21. Боднарчук А.В. Бухгалтерський облік та аналіз власного капіталу сільськогосподарських підприємств: автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.00.09. Київ, 2013. 21 с.

22. Пилипенко О.І. Облік та аналіз власного капіталу: теорія і практика: автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.06.04. Київ, 2005. 20 с.
23. Пустяк О. В. Облік і аналіз власного капіталу комунальних унітарних підприємств: автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.00.09. Київ, 2012. 21 с.
24. Белоусов М.О. Бухгалтерський облік і контроль руху статутного капіталу: автореф. дис. ... канд. екон. наук: спец. 08.00.09. Житомир, 2011. 21 с.
25. Воськало Н.М. Облік та контроль власного капіталу в системі корпоративного управління: автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.00.09. Львів, 2012. 20 с.
26. Коркушко О.Н. Облік і аудит власного капіталу на підприємствах АПК: автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.00.09. Київ, 2012. 21 с.
27. Петренко Н.І. Бухгалтерський облік і контроль руху пасивів підприємства: теорія, методологія, організація: автореф. дис. ... док. екон. наук: 08.00.09. Житомир, 2013. 42 с.
28. Василик О.Б. Формування і використання власного капіталу на підприємствах нафтогазового комплексу: автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.00.04. Ів.-Фр., 2009. 20 с.
29. Борщ О.Г. Управління акціонерним капіталом підприємств в агропромисловому виробництві: автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.00.04. Київ, 2009. 20 с.
30. Єпіфанова І.Ю., Джеджула В.В., Мотрук Д.А. Управління власним капіталом підприємств мобільного зв'язку. *Вісник Хмельницького національного університету. Сер. Економічні науки*. 2022. № 1. С. 301-304.
31. Колісник О.П., Томша А.О. Методичні підходи та організація обліку і аудиту власного капіталу підприємства. *Економіка та суспільство*. 2022. Вип. 27. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/download/1201/1156/> (дата звернення 20.05.2023).
32. Сілакова Г.В., Петухова О.М. Сучасні погляди на управління власним капіталом підприємства. *Інтелект XXI*. 2018. № 3. С. 101-105.

33. Швед Н.П. Особливості аудиту власного капіталу. *Сучасний стан та перспективи розвитку обліку, аналізу, аудиту, звітності і оподаткування в умовах євроінтеграції*: збірник наукових праць. 2021. Вип. 11. С. 122-131.

34. Методичні рекомендації щодо заповнення форм фінансової звітності, затв. Наказом МФУ від 28.03.2013р. № 433. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0433201-13#Text> (дата звернення 23.09.2022).

35. Даценко Г.В., Коцеруба, Н.В., Крупельницька, І.Г., Кудирко О.М., Лобачева І.Ф. Аналіз господарської діяльності: навч. посіб. Вінниця: ВТЕІ КНТЕУ, 2021. 416 с.

36. Єгорова О. В., Дорогань-Писаренко Л. О., Тютюнник Ю. М. Економічний аналіз: навч. посіб. Полтава: РВВД ПДАА, 2018. 290 с.

37. Марусяк Н.Л. Фінансовий аналіз: навч. посіб. Чернівці: ЧНУ: Рута, 2020. 171 с.

38. Мних Є.В., Барабаш Н.С. Фінансовий аналіз: підруч. К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2014. 536 с.

39. Отенко І.П., Азаренков Г.Ф., Іващенко Г.А. Фінансовий аналіз: навч. посіб. Х.: ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2015. 156 с.

40. Приймак С.В. Фінансовий аналіз. Практикум: навч. посіб. Львів, 2021. 264 с.

41. Петренко Н.І. Бухгалтерський облік і контроль операцій з руху пасивів підприємства: проблеми теорії, методології, практики: монографія. Житомир: ЖДТУ, 2012. 544 с.

42. Школьник І.О., Боярко І.М., Дейнека О.В. та ін. Фінансовий аналіз: навч. посіб. К.: ЦУЛ, 2016. 368 с.

43. Kuprina, N., Markova, T., Stupnytska, M., & Volodina, O. (2020). Peculiarities of analysis of enterprise's own capital in modern conditions / Особливості аналізу власного капіталу підприємства в сучасних умовах. *Економіка харчової промисловості*. 2020. №12(1). С. 35-44.

44. Чернюк С.В. Аналіз підходів до трактування поняття власний капітал» у науковій літературі. *Сучасні проблеми і перспективи розвитку обліку, аналізу і контролю в умовах глобалізації економіки*: матеріали XV Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Луцьк, 4 листопада 2023 р.). / відп. ред. В.В. Чудовець. Вип. 17. Луцьк: ВІП ЛНТУ, 2023. 340 с. С. 307-309.

45. Кількість діючих підприємств за видами економічної діяльності з розподілом на великі, середні, малі та мікропідприємства за 2010-2022 роки. Державна служба статистики України. URL: https://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2022/fin/fin_new/Kp_kved_10_21.xlsx (дата звернення 05.11.2023).

46. Кількість зайнятих працівників на підприємствах за видами економічної діяльності з розподілом на великі, середні, малі та мікропідприємства у 2010-2022 роках. Державна служба статистики України. URL: https://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2022/fin/fin_new/Kzp_kved_10_21.xlsx (дата звернення 05.11.2023).

47. Обсяг реалізованої продукції (товарів, послуг) підприємств за видами економічної діяльності з розподілом на великі, середні, малі та мікропідприємства у 2010-2022 роках. Державна служба статистики України. URL: https://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2022/fin/fin_new/Orp_kved_10_21.xlsx (дата звернення 05.11.2023).

48. Фінансові результати до оподаткування підприємств за видами економічної діяльності з розподілом на великі, середні, малі та мікропідприємства за 2010-2022 роки. Державна служба статистики України. URL: https://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2021/fin/fin_new/fr_op_ek_vsmm_2010_2020_ue.xlsx (дата звернення 05.11.2023).

49. Чистий прибуток (збиток) підприємств за видами економічної діяльності з розподілом на великі, середні, малі та мікропідприємства за 2010-2022 роки. Державна служба статистики України. URL:

https://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2021/fin/fin_new/chpr_ek_vsmm_2010_2020_ue.xlsx (дата звернення 05.11.2023).

50. Показники балансу підприємств за видами економічної діяльності з розподілом на великі, середні, малі та мікропідприємства (2013-2022). Державна служба статистики України. URL: https://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2021/fin/fin_new/pbp_ek_vsmm_2013_2020_ue.xlsx (дата звернення 05.11.2023).

51. Нужна О.А., Чернюк С.В. Аналіз динаміки власного капіталу підприємств сільського, лісового та рибного господарства України. *Перспективи розвитку обліку, аналізу та аудиту в контексті євроінтеграції*: матеріали XI Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 18 травня 2023 р.). Одеса: ОНЕУ. 305 с. С. 291-292.

52. Нужна О.А., Чернюк С.В. Аналіз структури власного капіталу підприємств сільського, лісового та рибного господарства України. *Обліково-аналітичний та економіко-фінансовий інструментарій управління сучасним підприємством*: міжнародний досвід: збірник наукових праць за матеріалами III Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 26 травня 2023 р.). Харків: ХНАДУ, 2023. 360 с. С. 89-93.

53. Захарченко П.В., Гриценко М.П. Фінансовий аналіз: навч. посіб. Мелітополь: Мелітоп. міськ. друк., 2018. 223 с.

54. Кальченко О.М., Шишкіна О.В. Фінансовий аналіз: навч. посіб. Чернігів: Брагинець О.В. [вид.], 2018. 522 с.

55. Кальченко О.М., Шишкіна О.В. Фінансовий аналіз: теорія і практика (у схемах і таблицях): навч. посіб. Чернігів: Брагинець О.В. [вид.], 2019. 435 с.

56. Самайчук С.І., Крикунова В.М., Танклевська Н.С. Фінансовий аналіз: навч. посіб. Херсон: ОЛДІ-ПЛЮС, 2019. 215 с.

57. Трусова Н.В., Терещенко М.А. Фінансовий аналіз підприємства: методика та практика: навч. посіб. 2-ге вид. Мелітополь: Мелітоп. міськ. друк., 2019. 272 с.

58. Державна програма «Доступні кредити 5-7-9%». URL: <https://5-7-9.gov.ua/> (дата звернення 01.06.2023).
59. Статистика фінансового сектору. Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-financial> (дата звернення 10.06.2023).